

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Välisüliõpilased Eesti kõrghariduses

Tiiu Kreegipuu

Miks see teema on oluline?

Eestis õpib aasta-aastalt järjest rohkem välisüliõpilasi – kui 2006/2007. õppeaastal oli neid Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmetel 901, siis 2016/2017. õppeaastal juba 3917. See arv ületab tublisti kümme aastat tagasi kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegias kokkulepitud eesmärki, et aastaks 2015 peaks Eestis olema 2000 välisüliõpilast (2000 piiri ületas välisüliõpilaste arv juba 2013/2014. õa) (HTM 2007). Strateegilise eesmärgi saavutamine on rõõmustav, aga kindlasti mitte ainus ega sisuline põhjus rahuloluks. Välisüliõpilaste arvu enam kui neljakordsest kasvust on põhjust palju laiemalt rõõmu tunda kõigil kõrgharidussüsteemiga seotud institutsioonidel, kuivõrd see peegeldab edu kõrghariduse rahvusvahelistumise protsessis. Rahvusvahelisuse suurendamine kõrghariduses¹ toob omakorda ühiskonnale kasu mitmes plaanis.

- **Indiviidi tasandil** on üliõpilased ise välisriigis õppimise puhul esile tõstnud eeskätt **sotsiaalsete ja kultuuriliste teadmiste ja oskuste arengut**, samuti väärtustatakse väliskogemust **akadeemilises ja erialases edasiminekus** (Kaelep jt 2013; EC Education and Training 2017; Brandenburg jt 2014).

Lisaks **aitab välismaal õppimise kogemus kaasa töökoha leidmisele**. Näiteks toodi 2014. aastal Erasmus programmi rahvusvahelises mõju-uuringus välja, et 64% tööandjatest pidas rahvusvahelist kogemust töötajate värbamisel oluliseks ning et töötuid on pärast lõpetamist mobiilsuskogemusega üliõpilaste seas vähem kui keskmiselt (Brandenburg jt 2014). Ootuspäraselt eelistatakse välismaal õppimise kogemusega kandidaate pigem rahvusvahelistes ettevõtetes. Näiteks Saksamaal läbiviidud uuring tööandjate valmisoleku kohta värvata üliõpilasi praktikantidena näitas, et nende üliõpilaste avaldustele, kellel oli ka välismaal õppimise kogemus, vastati teistest keskmiselt pisut kiiremini ning anti rohkem lootust praktikakoht saada, see tõenäosus avaldus selgemalt just rahvusvahelistes ettevõtetes (Petzold 2017).

- Välisüliõpilaste **ühiskondlikust panusest** rääkides ei saa kultuurilise mitmekesisuse jm arengute taustal mööda vaadata ka **majanduslikust aspektist**. Neis riikides, kus on rohkem välisüliõpilasi, ilmneb selgelt, et välisüliõpilased aitavad rahastada riikide kulutusi kõrgharidusele (Wächter ja Kemp 2010). Seejuures on välisüliõpilaste majanduslik panus nii otseselt (õppemaksud², tarbitud teenused jm) kui ka kaudsemalt (üliõpilased kui potentsiaalsed tulevased maksumaksjad ja sihtriigi majandusse panustavad töötajad) mõõdetav. Näiteks Ühendkuningriigi kohta³ on tehtud mitmeid uuringuid, mis näitavad, et välisüliõpilastest saadav tulu ületab tunduvalt kulutusi, mida nende õppimine riigile kaasa toob (õppemaksusoodustused, toetused jm) (vt nt Levent 2016; Vickers ja Bekhradnia 2007). Muidugi tuleb siin silmas pidada mastaape – meie välisüliõpilaste arvukus ja traditsioonid nende õppetöösse kaasamisel ei ole võrreldavad suurte angloameerika kultuuriruumi kõrgharidussüsteemide omadega. Seega on Eesti seisukohalt esmajoonel oluline saavutada vastastikust rahvusvahelist koostööd toetav tasakaal, nii et meie üliõpilaste mobiilsuse soodustamise kõrval saaks nende puudumisest tekkivat (ajutist) tühimikku kompenseerida välisüliõpilaste panusega Eesti majandusse.

Üldisemate asjaolude kõrval kerkivad esile kolm otsesemalt kõrgharidussüsteemiga seotud teemade ringi, mille puhul väljendub välisüliõpilaste positiivne panus.

¹ Kõrghariduse rahvusvahelistumine on mitmetasandiline nähtus, mida võib mõtestada mitmeti – vt nt (de Wit jt 2015). Ühe levinuma ja ka Eesti puhul sobiva määratluse järgi on see *protsess, mille käigus kõrghariduse eesmärkide, funktsioonide või omandamisega integreeritakse rahvaste, kultuuride ja riikide vaheline mõõde* (Knight 2008).

² Mitmetes riikides sõltuvad õppemaksud üliõpilase päritolust, seejuures mõnes EL liikmesriigis (nt Rootsi, Taani, Holland) on ELi mittekuuluvatest riikidest pärit õppijatele kehtestatud suuremad õppemaksud (samas võimaldatakse neis riikides ka stipendiume arengumaadest pärit õppijatele) (EK 2013).

³ Ühendkuningriigis õpib Euroopa riikidest kõige suurem osa välisüliõpilastest – 2016. aastal kõigist OECD riikide välisüliõpilastest 15% (OECD EAG 2016), detailsem ülevaade Ühendkuningriigi välisüliõpilastest: [https://institutions.ukcisa.org.uk/Info-for-universities-colleges--schools/Policy-research--statistics/Research--statistics/International-students-in-UK-HE/#International-\(non-UK\)-students-in-UK-HE-in-2015-16](https://institutions.ukcisa.org.uk/Info-for-universities-colleges--schools/Policy-research--statistics/Research--statistics/International-students-in-UK-HE/#International-(non-UK)-students-in-UK-HE-in-2015-16).

1) **Kõrghariduse kvaliteedi paranemine.** Tänapäeva maailmas on teadus oma olemuselt rahvusvaheline ja sestap peab seda paratamatult olema ka **kõrgharidus kui teaduse baas**. Nii nagu teadustöö, ei saa ka kõrghariduse väärtus ilma **rahvusvahelise väljundi ja kontaktideta** olla kõrgetasemeline. Üliõpilaste ja õppejõudude mobiilsus **rikastab õppetööd ja soodustab uute ideede tekkimist**. OECD raportites rõhutatakse, et õpi- ja teadusränne on kasulik õppe- ja teadustööle nii sisulise kui ka institutsionaalse arengu seisukohalt (OECD STI 2016).

Oluline on kindlustada Eesti positsiooni rahvusvahelisel kõrgharidusmaastikul ja **olla tänapäeva tihedas konkurentsivõimeliseks tömbekeskuseks**. Konkurents omakorda innustab ülikooli **panustama veelgi enam kõrghariduse kvaliteeti** – nii otse välisüliõpilastele suunatud (rahvusvahelised õppekavad, akadeemiline tunnustamine jne) kui ka tervikuna (õpikeskkonna mitmekesistamine digiteerimisest kultuurilise avaratumiseni). Seeläbi võivad välisüliõpilastega külg-külje kõrval õppides kindlasti ka kohalikku päritolu tudengid.

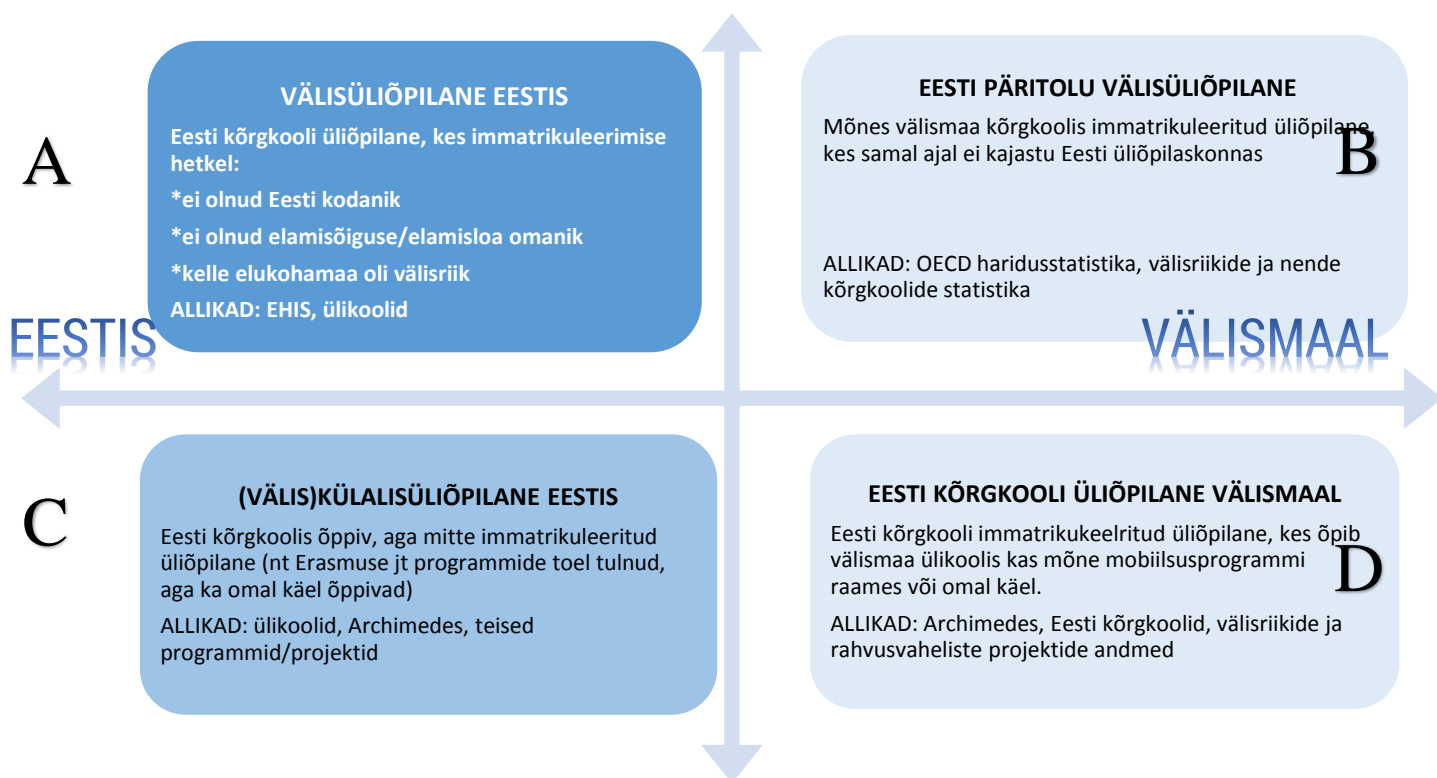
2) **Välisüliõpilased aitavad kompenseerida Eesti üliõpilaste arvu jätkuvalt langust.** Välisüliõpilaste aktiivsem osalus aitab pidurdada või koguni peatada olukorda, kus üliõpilasi jääb järjest vähemaks kas siis demograafilistel põhjustel või muudel asjaoludel (sh Eestist välismaale õppima siirdumine).

3) **Välisüliõpilased aitavad kompenseerida kõrgelt kvalifitseeritud töötajate puudujääki** Eesti tööturul. Vajadust välistudengite potentsiaali selles vallas rohkem rakendada rõhutavad ka OSKA analüüsid (Lambing jt 2016; Pärna 2016). Praegu jääb Riigikontrolli hinnangul pärast õpingute lõpetamist Eestisse tööle välisõppuritest (sh kutseharidus) ligi 1/5 ning sellest viiendikust omakorda ca 60% on õppinud kõrghariduse tasemel (Riigikontroll 2015). Neid võiks aga olla oluliselt rohkem – näiteks võiks suurendada bakalaureuse- ja magistrikraadi omandanute rakendatust, kes praegu võrreldes rakenduskõrghariduse omandanutega on tööturule vähem kaasatud (samas). Eesti majanduse ja tööturu tulevikku analüüsivates raportites rõhutatakse vajadust lähtuda ka kõrghariduse suunamisel tulevikus enam kvalifitseeritud tööjõudu nõudvatest valdkondadest (Raasuke 2016; Lambing jt 2016). Näiteks on üheks suurema nõudlusega valdkonnaks IKT, mille laiendamisel ja arendamisel tuleks enam kaasata välisüliõpilasi (Mets ja Leoma 2016). Seda suunda toetab rahvusvahelistes uuringutes kinnitust leidnud asjaolu, et just LTT erialade, sh IKT üliõpilased, kes on õppinud välismaal, naasevad vähem kodumaale ja jäävad paljudel juhtudel tööle sinna, kus nad hariduse omandasid (Levent 2016: 13).

Igal juhul on rahvusvahelistumine ning üliõpilaste liikumine ülikoolide ja riikide vahel praeguseks kõrghariduses paratamatult toimuv protsess. Lõikamaks rahvusvahelisest protsessist suuremat kasu ning ennetamiseks nn ajude äravoolu probleemi, ei ole aga mõistlik lasta sel kulgeda omasoodu. Eestis ongi rakendatud mitmeid mobiilsusmeetmeid välisüliõpilaste suuremaks kaasamiseks. Analüüs annab ülevaate neist meetmetest ning iseloomustab eri aspektidest välisüliõpilaste profiili.

Olgu siinkohal selgitatud, et seoses üliõpilaste mobiilsusega räägitakse nii välisüliõpilastest (ingl *international students*) kui ka vahetus- või külalisüliõpilastest (ingl *exchange/visiting students*). Nimetamisel on omakorda lähtutud sellest, kas üliõpilased on parasjagu riigist ära või väljastpoolt sisse tulnud, kas nad omandavad kraadi või osalevad mõnes konkreetsetes mobiilsusprogrammis (vt joonis 1). Viimasel juhul eristatakse veel seda, kas õpingud mahuvad lühiajalise mobiilsuse raamesse (kuni 15 EAP mahus ja kuni ühe semestri pikkused õpingud).

Analüüsi keskmes on Eestis õppivad välisüliõpilased (*international students*) (rühm A joonisel 1) – need kõrgharidust omandavad isikud, kes läbivad Eestis⁴ kõik või osa oma õpingutest (sh praktika).

Joonis 1. Eestis õppivad ja Eesti päritolu mobiilsuskogemusega üliõpilased⁵

⁴ Käesolev analüüs tugineb eeskätt Eesti Hariduse Infosüsteemi andmetele ning lähtub EHISes sõnastatud välisüliõpilaste definitsioonist: *välisüliõpilased on need üliõpilased, kelle elukohamaa ei ole EHISes „Eesti“ (või „määramata“ või tühi) ning kel ei ole samaaegselt EHISe andmetel alalist elamisõigust/pikaajalise elaniku elamisloa ning kelle kodakondsus pole Eesti. Sealjuures tuleb arvesse võtta, et alates 2014/2015. õa on muutunud välisüliõpilaste haridusstatistika meetodika, välisüliõpilase staatuse määrab alates 2014. a sügisest ühekordselt õppeasutuse esindaja.*

⁵ Horisontaalteljel on Eesti-välismaa ja vertikaalteljel mobiilse õpikogemuse maht ja/või vorm. Allikatest on märgitud peamised, kust sihtgrupi kohta infot leida võib. EHISes on kõige terviklikumad andmed olemas sihtgrupi A kohta. Tänu rahvusvaheliste andmebaasidele, kõrgkoolide poolt esitatule ja uuringutele on mõningal määral infot ka sihtgrupi C kohta. Eesti tudengite mobiilsuskogemuse kohta on aga infot üsna lünklikult (iseäranis sihtgrupi D kohta), mistõttu nendest ei ole analüüsis süstemaatilist ülevaadet antud.

Mis on meie praegune seis?

Üliõpilaste mobiilsusest meil ja rahvusvahelises kontekstis

Rahvusvaheline mobiilsus kõrghariduses kahekordistus üleilmselt 20. sajandi kahel viimasel kümnendil (ühelt miljonilt 1980. aastal kahele miljonile 2000. aastal) ning 2012. aastal hinnati välismaal õppimise kogemusega III taseme õppurite koguarvu maailmas juba 4,5 miljonile (EC 2016). 2014. aastal moodustasid välistudengid kõigist OECD riikide üliõpilastest 6%, OECD-sse kuuluvate Euroopa Liidu riikide keskmine näitaja oli 8% (OECD EAG 2016). Nende andmete taustal jäi välisüliõpilaste osakaal Eestis 2014. aastal OECD riikide keskmisele küll alla (4% võrrelduna OECD keskmise 6%-ga), kuid samas on välistudengite mobiilsus kasvanud meil keskmisest kiiremini (OECD EAG 2016). Kui OECD keskmised näitajad on viimastel aastatel püsinud enam-vähem stabiilsel tasemel, on Eestis välisüliõpilaste osakaal järk-järgult kasvanud, seejuures on eriti kiire kasv toimunud viimasel paaril aastal (vt Tabel 1). Ka on kasvust rääkides huvitav märkida, et 2000. aastate lõpu majanduskriisid ei katkestanud üldist mobiilsusnäitajate kasvu (Orr ja Haaristo 2013: 5- 6).

Eestis õppivate immatrikuleeritud välisüliõpilaste osakaal on ka üheks Eesti elukestva õppe strateegia ja kõrgharidusprogrammi tulemusnäitajaks. Selle algtase 2012. aastal oli 3% ning sihiks seati vähemalt 10% (HTM EÕS 2014; HTM kõrgharidusprogramm 2017).

Tabel 1. HTM kõrgharidusprogrammi välisüliõpilaste osakaal

Indikaator	2012 (algtase)	2013	2014	2015	2016	sihttase 2020
Eestis õppivate immatrikuleeritud välisüliõpilaste osakaal (%)	3*	3,7*	5,2	6,8	8,2	>10

Märkus: Alates 2014/2015. õa muutus välisüliõpilaste EHISesse kandmise viis (vt märkus nr 4, lk 3), mistõttu 2014. aastast varasemad näitajad ei ole üks-ühele võrreldavad hilisematega.

Allikas: EHIS, HTM arvutused

Riiki saabuvate välisüliõpilaste kõrval on oluline ka riigist välja suunatud õpiränne. Euroopa Liidus on võetud eesmärgiks, et 2020. aastaks oleks 20% kõrghariduse omandanutest saanud välisriigis õppimise kogemuse (EC 2016). Indikaatorit, mis koondaks ülevaatlikult andmeid juba kõrghariduse omandanud isikute õpingute aegse erinevate mobiilsuskogemuste kohta (sh õpinguid nii kraadiõppe kui ka erinevate mobiilsusprogrammide raames), hakatakse seirama 2018. aastal (Flisi jt 2015). Praegu ei ole Euroopa Liidus veel võrreldavaid andmeid lühiajalises õpirändes osalejate kohta, samuti puudub täpne info ELi pärit üliõpilaste kohta, kes on otsustanud omandada kõrgharidust väljaspool Euroopa Liitu. Eestis on meie üliõpilaste mobiilsuse osas seatud siht, et aastaks 2020 oleks mobiilsuskogemusega 10% üliõpilastest. Siingi oleme olukorras, kus tervikliku mobiilsusnäitaja arvutamise meetodika on alles töös ja praegu on kõrgharidusprogrammi tulemusnäitajate reas vaid osa sellest – lühiajalises mobiilsusrändes osalevate üliõpilaste osakaal kogu üliõpilaskonnast. Kahel viimasel aastal on see olnud alla 2%⁶ (2015 – 1,4%, 2016 – 1,8%, vt HaridusSilm⁷).

Euroopa Komisjoni hariduse ja koolituse valdkonna viimases ülevaates (Education and Training Monitor 2016) on esitatud andmed mobiilsuskogemusega üliõpilaste ja lõpetajate kohta haridusastmete lõikes nende maade kaupa, kus nad õpivad. Nende 2014. aasta olukorda kajastavate andmete põhjal oli välisüliõpilaste osakaal Euroopa Liidus keskmiselt bakalaureuseastmes 5,8%, magistriastmes 11,5% ja doktorantuuris 20,1%. Eestis olid samad näitajad 2,9% (BAK), 5,0% (MAG) ja 8,1% (DOK) (EC 2016). Euroopa Komisjoni ülevaate andmed tuginevad Eurostati andmebaasile, kus on esitatud andmed kolme viimase aasta kohta. Sealt on näha, et Eestis on välisüliõpilaste osakaal kasvanud kõigis õppeastmetes ning meie strateegiline siht (10%) on näiteks doktoriõppes osutunud isegi pigem tagasihoidlikuks. Eesti puhul võime seega rõõmustada kasvava mobiilsuse üle. Siiski tuleb arvestada, et

⁶ Ka selle näitaja arvutamisel on meetodika alates 2015. aastast muutunud, mil indikaatorit hakati arvutama isikute mitte stipendiumite põhised ning mobiilsussündmuste arvu allikaks sai Archimedese asemel EHIS.

⁷ <http://haridussilm.ee/>

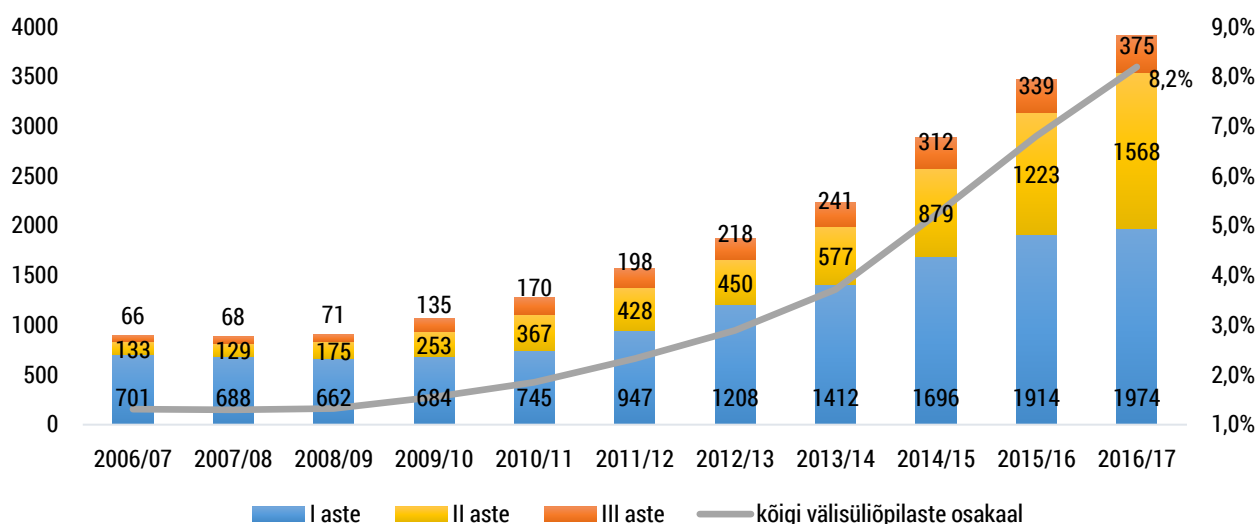
kokkuvõttes on mobiilsusnäitajad väikesed ning rahvusvahelisel taustal pigem tagasihoidlikud (kõige kõrgema mobiilsuskogemusega üliõpilaste ja lõpetanute osakaaluga silma paistvad riikide nagu nt Luksemburg, Ühendkuningriik, mobiilsusnäitajad võivad Eesti omasid ületada isegi enam kui kümnekordselt). Naaberriikidega võrreldes jääb Eesti keskmiste näitajate poolest maha nii Lätist kui ka Soomest, kuid õppeastmeti ilmnevad suuremad erinevused (vt Tabel 2).

Tabel 2. Välisüliõpilaste osakaal Eesti, Läti, Leedu ja Soome kõrgkoolides õppeastmeti ja keskmiselt

RIIK	BAK			MAG			DOK			Kõrghariduses keskmiselt		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Eesti	2,2	2,9	4,6	4,0	5,0	5,4	7,2	8,1	10,4	2,9	3,7	5,2
Leedu	2,2	2,4	2,6	3,2	5,3	6,8	2,8	3,0	3,9	2,5	3,0	3,5
Läti	4,5	6,0	5,1	3,4	4,5	12,7	5,9	6,5	8,8	3,7	5,0	6,1
Soome	5,0	5,2	5,2	11,5	11,9	12,3	16,8	18,7	19,9	7,1	7,4	7,7

Allikas: Eurostat

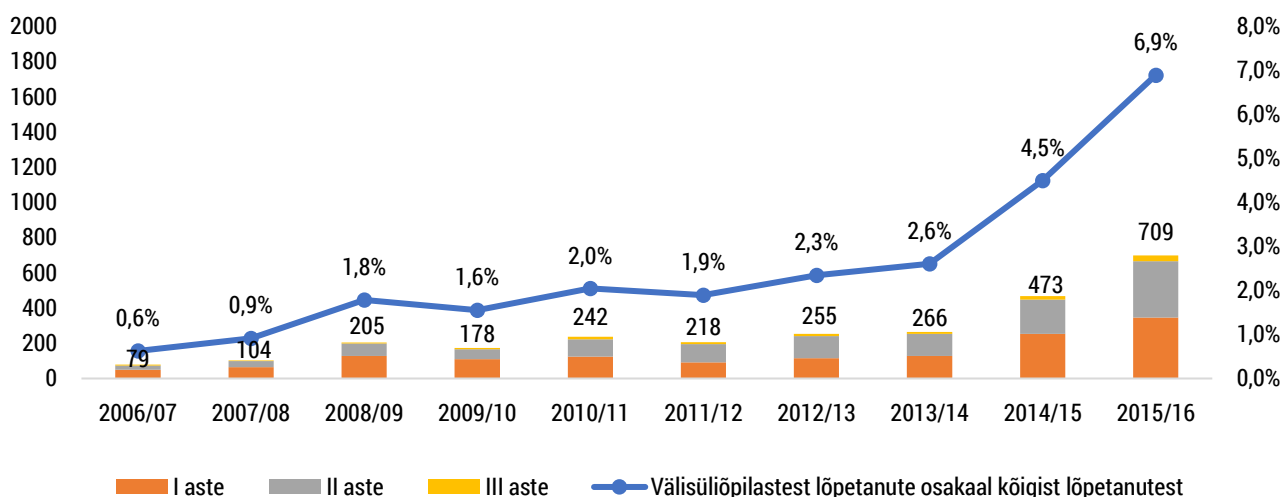
Eurostati andmebaasiga võrreldes detailsemat ja pikemat tagasivaadet pakuvad EHISE andmed. Välisüliõpilaste üldine arv ja osakaal on kasvanud kiiresti ning osakaal Eesti üliõpilaskonna arvukuse vähenemise taustal seda kiiremini (vt joonis2).

Joonis 2. Välisüliõpilaste arv ja osakaal kõigist üliõpilastest viimasel kümnel õppeaastal

Allikas: EHIS

Vaadates üliõpilaste lõpetamise näitajaid, on ka lõpetanud välisüliõpilaste arv ja osakaal kümne aastaga kasvanud (vt joonis 3). See kasv ei ole olnud nii sujuv ja ühtlane kui õppivate välisüliõpilaste arvu oma. Lõpetajate puhul tuleb ka arvestada, et ühel aastal lõpetanute seas võib olla eri aegadel Eestis õpinguid alustanud välisüliõpilasi. Kui vaadata EHISE registriandmeid, siis 2006/2007. õppeaastal lõpetas Eestis kõrgkooli 79 välisüliõpilast, mis moodustas kõigist sel õppeaastal lõpetanutest 0,6%, 2011/2012 aga moodustas välisüliõpilastest lõpetajate arv kõigist samal aastal lõpetanutest 1,8% ning 2015/2016 jõudis lõpetanud välisüliõpilaste osakaal lõpetajatest (6,9%) pea samale tasemele välisüliõpilaste üldise osakaaluga üliõpilaskonnast (6,8%).

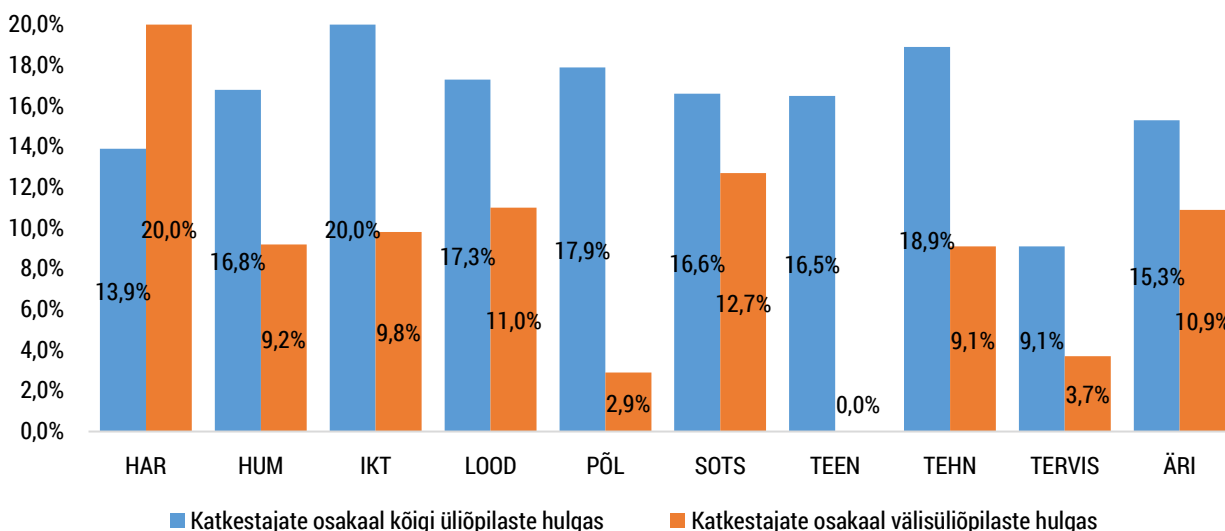
Joonis 3. Välisüliõpilastest lõpetanute arv õppeastmete kaupa ja välisüliõpilastest lõpetanute osakaal kõigist lõpetanutest 2006/2007–2016/2017

Allikas: EHIS

Nagu eespool viidatud, on juba kõrghariduse omandanud isikute mobiilsuskogemus Euroopa tasandil oluline näitaja, mistõttu Euroopa Komisjoni iga-aastastes ülevaadetes on välja toodud ka välisüliõpilasena õpingud lõpetanute osakaal kõigist selles riigis lõpetanutest. Sarnaselt õppijate statistikaga on siingi näitajate poolest esikohtadel Luksemburg ja Ühendkuningriik, aga magistri- ja doktorikraadi omandanute puhul ka Soome ja Rootsi. Euroopa riikide keskmine välisüliõpilasena lõpetanute osakaal kõigist üliõpilastest oli 2014. aasta andmete põhjal bakalaureuseastmes 5,9%, magistriastmes 13,9% ja doktoriõppes 24,0% (Eesti vastavad näitajad: 1,5%, 5,1% ja 4,7%) (EC 2016).

Lõpetamise kõrval on kõrghariduses tervikuna üheks oluliseks õppe tulemuslikkuse näitajaks katkestajate osakaal⁸. Kui katkestajate osakaal kõrghariduses tervikuna oli ajavahemikus 10.11.2015–10.11.2016 16,1%, siis välisüliõpilaste puhul oli sama näitaja oluliselt madalam – 9,9%. Seejuures on välisüliõpilaste katkestamine väiksem peaaegu kõigis valdkondades, välja arvatud haridus, kus aga ka välisüliõpilaste üldarv on väga väike – seisuga 10.11.2015 õppis hariduse valdkonnas 10 välisüliõpilast, neist oli 10. novembriks 2016 õpingud katkestanud kaks isikut (vt Joonis 4).

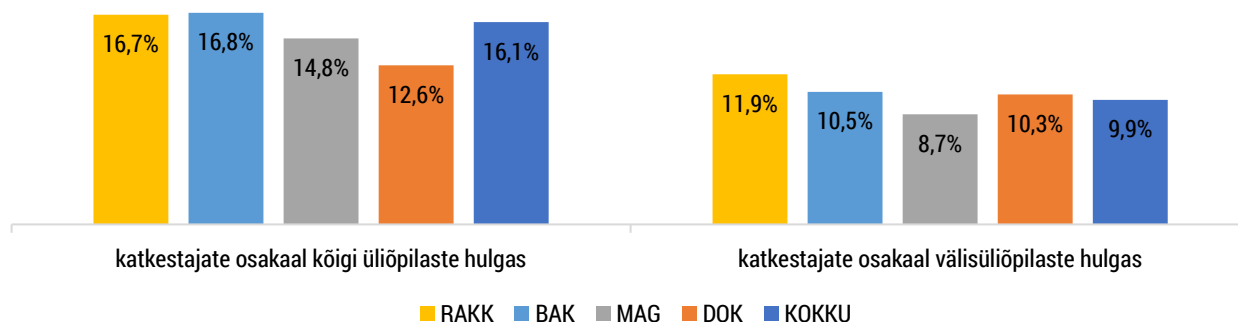
⁸ Katkestamisi mõõdetakse nii: võrreldakse kahe järjestikuse aasta 10.11 seisuga õppijate arvu EHISes ning nende arv, kes ei õpi enam aasta möödudes (e seisuga 10.11.n) samal õppekohal ja on vaadeldava perioodi sees oma õpingud katkestanud, jagatakse õppijate üldarvuga (seisuga 10.11.n). Seejuures tuleb arvestada, et õppijate arv on õppimissündmuste põhine, mistõttu see ei pruugi kattuda isikute arvuga.

Joonis 4. Perioodil 10.11.2015–10.11.2016 õpingud katkestanud üliõpilaste osakaalud (kõik üliõpilased ja välisüliõpilased) õppevaldkondade lõikes

Allikas: EHS

Õppeastmete lõikes on sarnaselt üliõpilaskonna keskmiste näitajatega ka välisüliõpilaste seas mõnevõrra rohkem katkestajaid kõrghariduse I astmel. Samas on erinevused astmeti väga väikesed, nii et näiteks bakalaureuse- ja doktoriõppe puhul oli katkestamisi peaaegu sama palju (joonis 5).

Joonis 5. 10.11.2015–10.11.2016 õpingud katkestanud üliõpilaste osakaalud (kõik üliõpilased ja välisüliõpilased) õppeastmete lõikes.

Allikas: EHS

Eesti kõrgkoolides pakutavad õppekavad

Välisstudengite Eestisse õppima tulek ja erialavalikud on tihedalt seotud sellega, mis keeles on õppetöö korraldatud. Kuni 2013/2014. õppeaastani oli Eestis võimalik õppida erinevatel muu- ja mitmekeelsetel õppekavadel, seejärel elluviidud reformi järel on mitmekeelsed õppekavad lubatud vaid doktoriõppes. Sellest tulenevalt, aga ka üldise ingliskeelse õppe mahu suurenemise tõttu on kiiresti kasvanud ingliskeelsete õppekavade ja nendel õppivate üliõpilaste arvud. Kui kümme aastat tagasi oli ingliskeelseid õppekavu veidi üle paarikümne ja 2016/2017. õppeaasta alguses üle 80 (neist magistritasemel 64 e ligi neljandik kõigist magistriõppe õppekavadest), siis 2017. aasta maikuu seisuga oli neid juba üle 100, kusjuures magistriõppe tasemel oli ingliskeelseid õppekavu 70 ehk 30% kõigist magistriõppe õppekavadest. Kiire kasv on köitnud ka rahvusvahelist tähelepanu – nt Brüsselis asuv kõrghariduse rahvusvahelistumisega tegelev Akadeemilise Koostöö Assotsiatsioon (ACA) on välja toonud, et kuigi ingliskeelsete kursuste ja õppekavade pakkumisel on Euroopas jätkuvalt juhtival

kohal Lääne-Euroopa ja Põhjamaad, on neile kiiresti lähenemas ka Balti riigid, sh Eesti (Wächter ja Maiworm 2014: 16).

Võrkeelsete (eeskätt ingliskeelsete) õppekavade valdkondlik jaotus sarnaneb suuresti üliõpilaste jaotusega (välja arvatud erandlik põllumajanduse valdkond, millest lähemalt allpool) (vt Tabel 3). Ingliskeelseid õppekavu on kõige rohkem äriduse valdkonnas. Seal moodustasid ingliskeelsed õppekavad üle neljandiku, sama suur oli ingliskeelsete õppekavade osakaal ka sotsiaalia ja IKT valdkonnas (tõsi, IKT on samas üsna väike valdkond, kus seitse ingliskeelset õppekava moodustavad küll 26% kogu valdkonna õppekavadest, kuid kõigist ingliskeelsetest õppekavadest moodustavad IKT ingliskeelsed õppekavad vaid 8%). Lisaks ingliskeelsetele õppekavadele tasub tähelepanu pöörata ka venekeelsetele õppekavadele ning doktoriõppekavadele, mille õppekeeltena on märgitud kaks keelt: eesti ja inglise. Näiteks juba ingliskeelsete õppekavade suurema osakaaluga silma paistnud sotsiaalia ja IKT valdkonnas on suhteliselt palju ka eesti- ja ingliskeelseid doktoriõppe õppekavu, mistõttu eestikeelsete õppekavade osakaal neis valdkondades on alla poole.

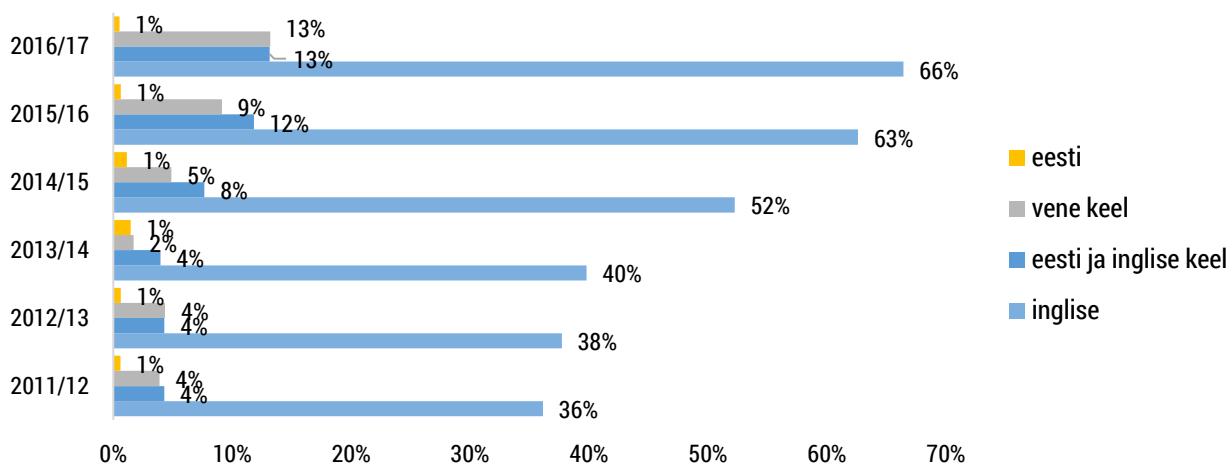
Tabel 3. Kõrghariduse õppekavade jagunemine õppekeele kaupa seisuga 10.11.2016

Valdkond	inglise	eesti	eesti ja inglise	vene	eesti ja vene	eesti, inglise, prantsuse,	KOKKU	ingliskeelsete õppekavade osakaal	eestikeelsete õppekavade osakaal
ÄRI	23	57	3	6			89	26%	64%
HUM	18	108	14	6	1		147	12%	73%
TEHN	15	72	8	2			97	15%	74%
SOTS	12	22	11	1			46	26%	48%
IKT	7	13	4	3			27	26%	48%
LOOD	5	39	18	2		1	65	8%	60%
HAR	1	52	3				56	2%	93%
TERVIS	1	31	5	1			38	3%	82%
PÕL	1	12	3				16	6%	75%
TEEN		26	4				30	0%	87%
KOKKU	83	432	73	21	1	1	611	14%	71%

Allikas: EHIS

Veel aitavad Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumisele ning välisüliõpilaste tulekule ja kohanemisele kaasa **ühisõppekavad**. Kõrgharidusstandardis on sätestatud, et nende alusel toimub õpe kahes või enam kõrghariduse omandamist võimaldavas õppeasutuses, kes on ühisõppekava ühiselt välja töötanud ja heaks kiitnud (Kõrgharidusstandard 2008). 2016/2017. õppeaasta 10. novembri seisuga oli EHISes 19 ühisõppekava, millest kaheteistkümne õppekeeleks oli inglise keel, välisüliõpilased õppisid neist omakorda kümnel. Kokku õppis ühisõppekavadel 708 üliõpilast, kellest 319 olid välisüliõpilased. Seega õppis kõigist välisüliõpilastest ühisõppekavadel ligikaudu 8%. Ühisõppekavu pakkusid Eesti ülikoolidest Tallinna Ülikool (7), Tallinna Tehnikaülikool (5), Tartu Ülikool (3), Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia (3) ning Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor (1). Seotud õppeasutusteks väljaspool Eestit on Edinburgh Napier University (41 välistudengit), Hamburgi Muusika- ja Teatriülikool, Instituto Superior de Contabilidade e Adminstracao de Porto / Instituto Politecnico de Porto ning Malta ja Parma ülikoolid. Üliõpilaste poolest arvukamad on aga hoopis kahe Eesti kõrgkooli ühisõppekavad – 2016. aasta novembris oli nii välisüliõpilaste kui ka kõigi üliõpilaste seas kõige populaarsem ühisõppekava Tallinna ja Tartu Ülikooli magistriastme küberkaitse õppekava.

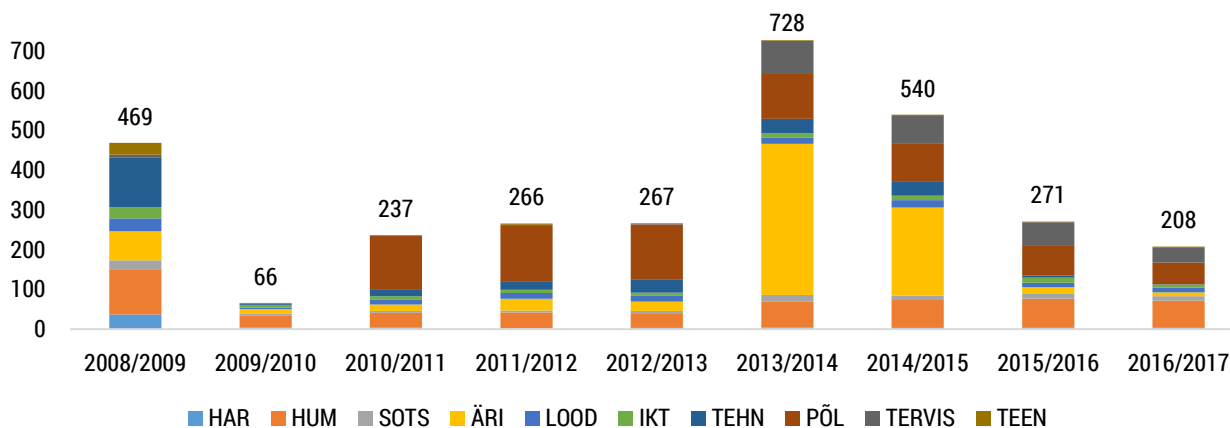
Õppekavade arvust kõnekam on aga see, **kui palju üliõpilasi neil õppekavadel õpib**. 2016/2017. õppeaastaks õppis ingliskeelsetel õppekavadel üle 10% üliõpilastest. Ingliskeelsetel õppekavadel õppijatest kõik pole siiski välistudengid. Kui viis aastat tagasi oli välistudengeid ingliskeelsetel õppekavadel õppijatest 1/3, siis 2016/2017. õppeaastal oli välisüliõpilaste osakaal kaks kolmandikku (joonis 6).

Joonis 6. Välisüliõpilaste osakaal kõigest inglise, eesti ja inglise, vene ning ainult eesti õppekeelega õppekavadel õppivatest üliõpilastest

Allikas: EHS

Välisüliõpilasi õpib ka õppekavadel, mille õppekeeleks on EHISE andmetel vene keel, inglise ja eesti keel või ainult eesti keel. Eestikeelsetel õppekavadel õppis 2016/2017. õppeaastal 5% välisüliõpilastest. Viimased omakorda on seotud enamasti teatud kindlate valdkondadega – paaril viimasel aastal on arvukamalt välisüliõpilasi olnud humanitaaria ja põllumajanduse valdkonna eestikeelsetel õppekavadel (2016/2017. õa vastavalt 67 ja 55 välisüliõpilast). Tagasivaatavalt on eestikeelsetel õppekavadel olnud palju rohkem välisüliõpilasi – vahetult pärast kõrgharidusreformi oli neid lausa üle 700. 2013/2014. õppeaastal õppis äriduse valdkonna eestikeelsetel õppekavadel 381 välisüliõpilast e ligi 12% kõigest valdkonna üliõpilastest. See näitaja on tõenäoliselt seotud mitmekeelsete õppekavade sulgemisega (vt Joonis 7).

Joonis 7. Välisüliõpilaste arvud, kes õppisid eestikeelsetel õppekavadel õppevaldkondade lõikes

Allikas: EHS

Üliõpilaste õppekeele andmete puhul tuleb kindlasti silmas pidada asjaolu, et paljudel juhtudel ei kattu EHISes märgitud üliõpilase õppekeel õppekava õppekeelega ning sageli on eestikeelsetel õppekavadel õppiva välisüliõpilase isiku juurde märgitud õppekeeleks hoopis inglise keel. Seega võib õpe suures mahus toimuda siiski inglise keeles.⁹ Ka 2017. aastal valminud Eesti keeleseisundi uuringus on osutatud, et seda, kuidas õppekeeled õppekavades tegelikult toimivad ning mis rolli täidavad eri keeled kõrghariduses, ei ole tegelikult ainuüksi statistiliste andmete

⁹ Eesti keeleseaduse järgi loetakse õpe eestikeelseks juhul kui vähemalt 60% õppetööst toimub eesti keeles, seega võib ka eestikeelse õppetöö puhul 40% olla inglise (või muus) keeles, kusjuures mis kujul (auditoorse või iseseisva tööna), seda seaduses määratletud ei ole.

toel võimalik esitada (Lukk jt 2017: 45), seda enam, et suhteliselt rohkem üliõpilasi õpib kõrghariduse II ja III astmel, kus õpe on paratamatult mitmekeelne.

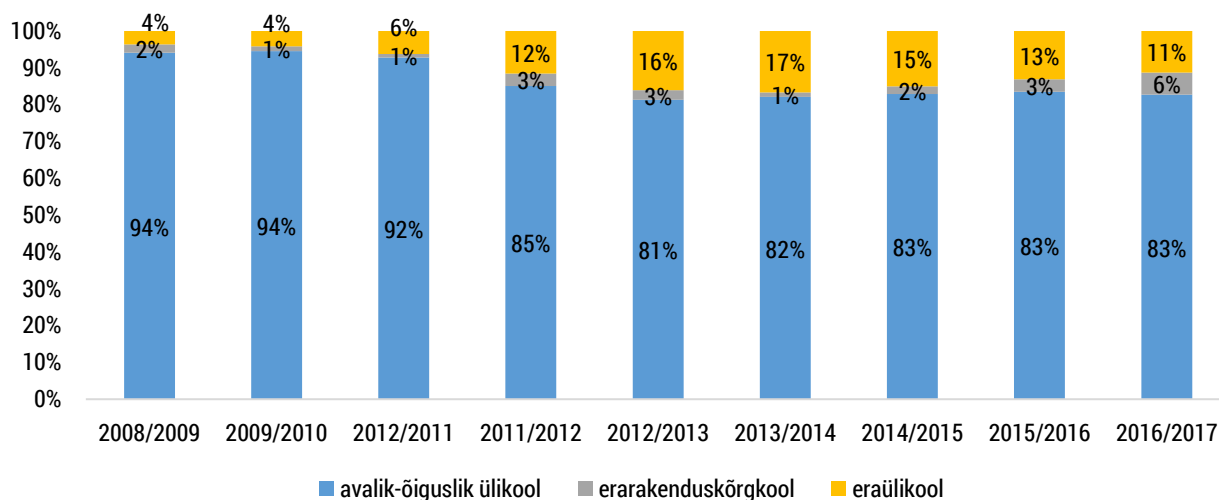
Välisüliõpilaste õppimist eestikeelsetel õppekavadel soodustab see, et Eesti kõrgkoolides on soovijatele eesti keeles õppimise toetamiseks loodud täiendavaid keeleõppe võimalusi. 2016. aastal ülikoolide ja HTM vahel sõlmitud tulemuslepingutes võtsid ülikoolid kohustuse „võimaldada eestikeelset õppekaval õppivale üliõpilasele, kelle emakeel ei ole eesti keel, riigikeele süvaõpet kuni ühe aasta piires /.../“. Pakutava õppe tase ja maht erineb ülikooliti ja valdkonniti (üldiselt pakuvad ülikoolid lisakeeleõpet kas keeletesti või riigieksamitulemuste põhjal 5–60 ainepunkti mahus) ning on suuremas osas suunatud Eestis vene- või kakskeelsete koolide lõpetanutele, kuid on võimaluseks ka välisüliõpilastele (Lukk jt 2017: 50).

Peale selle toetatakse eesti keele lisaõpet PRÕM keelealase tegevuse ning Siseministeriumi väljatöötatud uussisserändajate kohanemisprogrammi (2014–2020) raames (samas).

Välisüliõpilaste profiil

• Õppeasutused

Valdav enamik välisüliõpilasi on õppinud avalik-õiguslikes ülikoolides. Nende osakaal on aastate jooksul siiski vähenenud ning kasvanud on eraülikoolides õppivate välisüliõpilaste osakaal – kui 2008/2009. õppeaastal oli eraülikoolides 33 välisüliõpilast (4% sel õppeaastal Eestis õppivatest välistudengitest), siis 2016/2017. õppeaastal õppis Eesti ainsas eraülikoolis 440 välisüliõpilast e 11% kõigist välisüliõpilastest (vt Joonis 8).

Joonis 8. Väliüliõpilaste jagunemine kõrgkoolitüüpide lõikes 2011/2012–2016/2017

Märkus: Lisaks on üksikuid (mitte üle kuue isiku ühe õppeaasta kohta ühes koolitüübis) õppinud ka riigi rakenduskõrgkoolides ja kutseõppeasutustes, aga väikese osakaalu tõttu nad graafikul ei kajastu.

Allikas: EHIS

Selline trend on vastupidine üldisele suundumusele kõrghariduses. Nimelt on kogu tudengkonda vaadates eraülikoolides õppivate üliõpilaste osakaal vähenenud ja avalik-õiguslikes ülikoolides õppivate üliõpilaste osakaal suurenenud (2008/2009. õa õppis avalik-õiguslikes ülikoolides 66% ja eraülikoolides 6% kõigist üliõpilastest, 2016/2017. õa aga vastavalt 76% ja 3%). Trend on seotud 2013. aastal läbiviidud kõrgharidusreformiga, mille tagajärjel tasulise õppe maht vähenes oluliselt. Tasuline õpe iseloomustab esmajoones just võõrkeelseid õppekavu ja eraõppeasutusi. Praegu ainsas eraülikoolis *Estonian Business School*'is (EBS) õppiski 2016/2017. õppeaastal 440 välisüliõpilast (pea 31% selle õppeasutuse üliõpilastest). Seejuures õppis 250 EBS välisüliõpilast kooli Helsingi filiaalis. Kõige enam välisüliõpilasi on olnud Tallinna Tehnikaülikoolis, kus 2016/2017. õppeaastal õppis enam kui kolmandik kõigist Eesti välisüliõpilastest. Lisaks paistavad välisüliõpilased selgelt silma õppeasutustes, kus on rohkem võimalusi ingliskeelseks õppeks (lisaks EBSile ka Euroakadeemia) või kindel spetsiifika (nt Eesti Muusika-

ja Teatriakadeemia) (vt Tabel 4 4). Nagu näha, ei ole 21 õppeasutusest, kus 2016/17. õppeaastal õppetöö kõrghariduse õppekavadel toimus, kuues ainsatki välisüliõpilast ning neljas koolis on vaid üks välisüliõpilane, mis osakaaluna kõigist välisüliõpilastest statistiliselt välja ei paista.

Tabel 4. Eesti kõrgkoolides õppivate üliõpilaste ja välisüliõpilaste arv (10.11.2016 seisuga)

Õppeasutus	Üliõpilaste arv kokku	Neist välisüliõpilasi	Õppeasutuse välisüliõpilaste osakaal	Õppeasutuse välisüliõpilaste osakaal kõigist välisüliõpilastest
Tartu Ülikool	12 674	850	6,7%	21,7%
Tallinna Tehnikaülikool	10 890	1 383	12,7%	35,3%
Tallinna Ülikool	7 787	596	7,7%	15,2%
Eesti Maaülikool	3 232	219	6,8%	5,6%
Tallinna Tehnikakõrgkool	283	0	0%	0%
Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor	1 454	10	0,7%	0,3%
Estonian Business School	1 438	440	30,6%	11,2%
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	1 268	1	0,1%	0%
Eesti Kunstiakadeemia	1 080	55	5,1%	1,4%
Tartu Tervishoiu Kõrgkool	1 022	0	0%	0%
Eesti Infotehnoloogia Kolledž	956	19	2,0%	0,5%
Lääne-Viru Rakenduskõrgkool	951	0	0%	0%
Sisekaitseakadeemia	671	1	0,1%	0%
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	654	133	20,3%	3,4%
Euroakadeemia	539	199	36,9%	5,1%
Tartu Kõrgem Kunstikool	313	1	0,3%	0%
Eesti Lennuakadeemia	251	0	0,0%	0%
Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused	192	0	0,0%	0%
EELK Usuteaduse Instituut	132	0	0,0%	0%
Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar	60	9	15,0%	0,2%
Eesti EKB Liit Kõrgem Usuteaduslik Seminar	47	1	2,1%	0%
KOKKU	47 794	3 917		

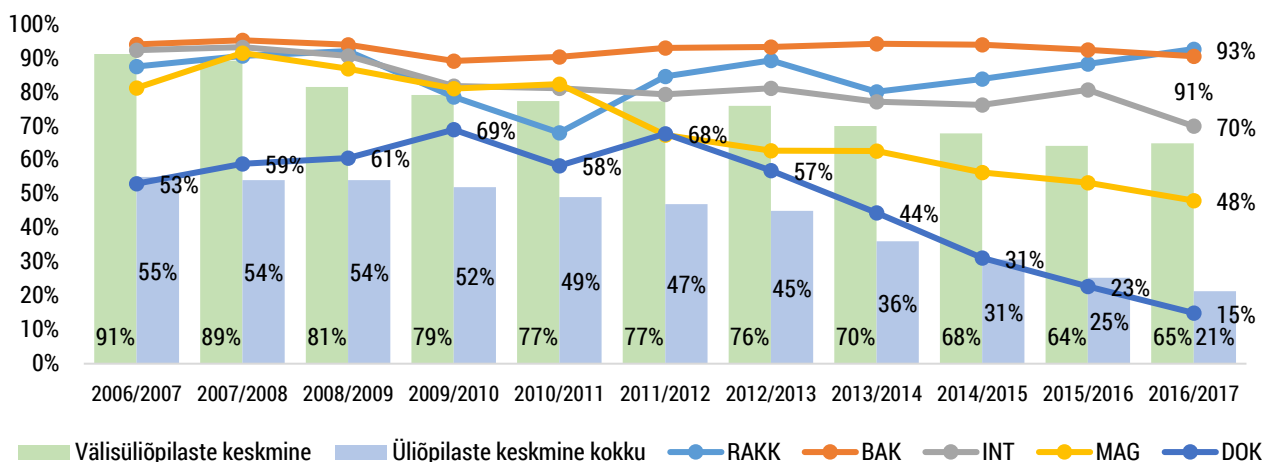
Märkus: Koolid on tabelis järjestatud üliõpilaste arvu järgi. Rohelisega on esile toodud koolid, kus on suurem välisüliõpilaste osakaal kas kooli kogu üliõpilaskonnast (4. tulp) või kõigist välisüliõpilastest (5. tulp).

Allikas: EHIS

• Õppekulude hüvitamine

Viimase kõrgharidusreformiga mindi üle tasuta eestikeelsele kõrgharidusele. Võõrkeelsetel õppekavadel õppivatelt üliõpilastelt on aga Eesti kõrgkoolidel õigus nõuda õppetasu. Seega võiks eeldada, et välisüliõpilased maksavad oma õpingute eest endistviisi. On tõsi, et välisüliõpilased on nii enne kui ka pärast reformi oma õpingukulud hüvitanud suhteliselt rohkematel juhtudel kui üliõpilased keskmiselt. Ometi ei jätnud reform puudutamata ka välisüliõpilasi – kui kümme aastat tagasi õppis riigieelarvevälistel kohtadel 91% ja veel 2012/2013. õppeaastal 76% välisüliõpilastest, siis 2016/2017. õppeaastaks oli neid, kes oma õppekulud hüvitasid, välisüliõpilastest kokku 65% (vt joonis 9). Nõ tasulistel kohtadel õppivate üliõpilaste hulk välisüliõpilaste seas ei ole küll võrreldav kõigi üliõpilaste keskmisega, kuid juba kolmandik välisüliõpilastest õpib õppekohtadel, kus õppekulude hüvitamist ei nõuta. Kindlasti tasub tähelepanu pöörata ka suurtele erinevustele õppeastmete lõikes – kui rakenduskõrghariduses ja bakalaureuseastmes õpib 2016/2017. õppeaastal üle 90% välisüliõpilastest nõ tasulistel kohtadel, siis magistritasemel on nende osakaal alla poole ja doktoriõppes vaid 15%.

HTMi aasta-analüüs 2017. Eesti hariduse viis tugevust. Välisüliõpilased Eesti kõrghariduses

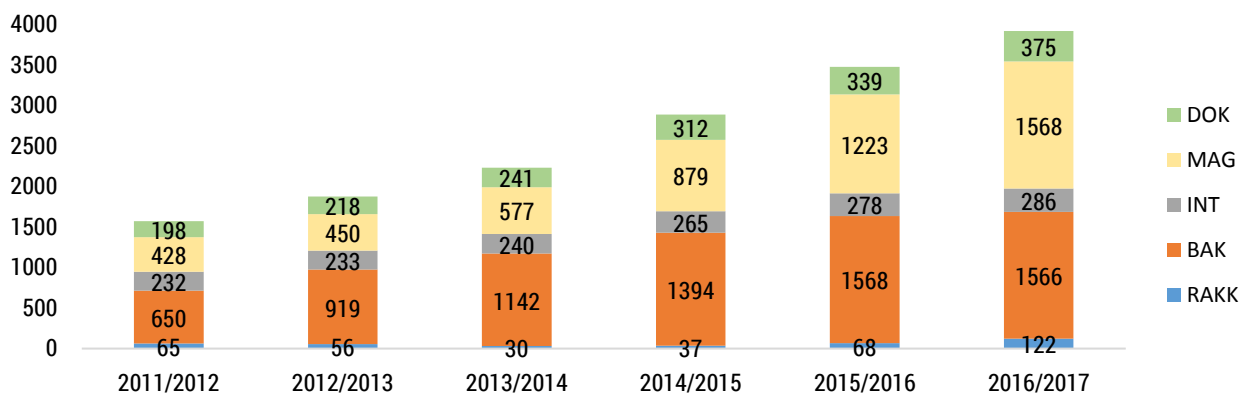
Joonis 9. Riigieelarvete või oma õpingukulud hüvitavate välisüliõpilaste osakaal õppeastme välisüliõpilastest

Allikas: EHIS

Lisaks tuleb arvesse võtta, et välisüliõpilastel on võimalik taotleda erinevaid stipendiume ja toetusi (vt pkt 0) ning seega on neid, kes peaksid oma õppekulud ainult oma vahenditest hüvitama, suure tõenäosusega vähem kui EHISe õppekulude hüvitamise andmetest paistab.

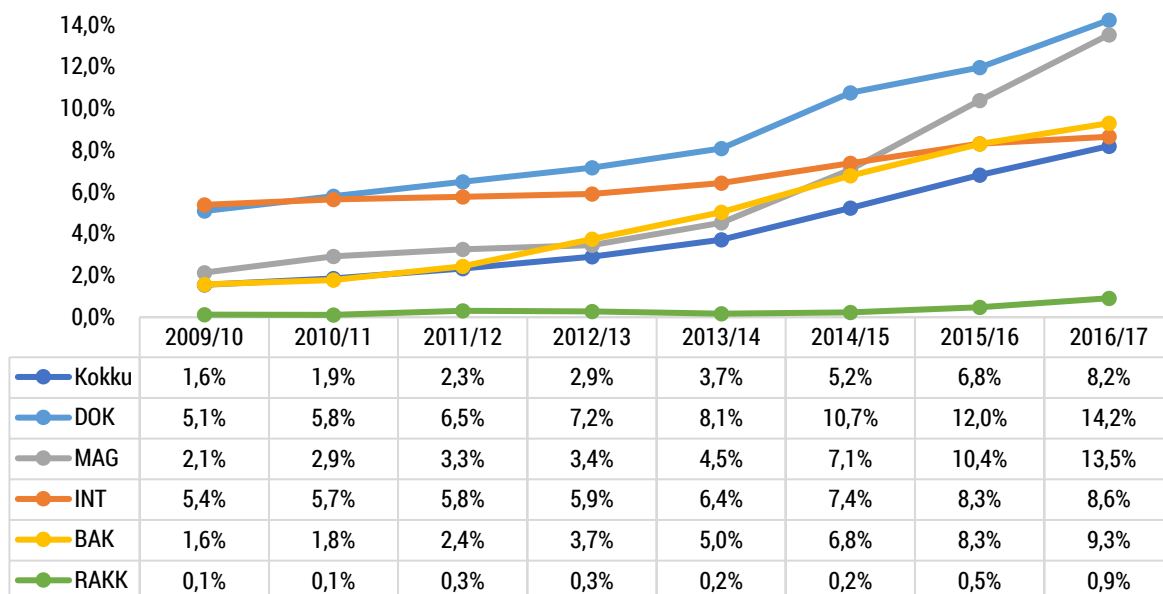
• Õppeastmed

Kui vaadata välisüliõpilaste jagunemist õppeastmete vahel, siis arvukselt kõige rohkem välisüliõpilasi õpib bakalaureuseõppes (40%). Kui aga vaadata seda, kui suur on välisüliõpilaste osakaal eri õppeastmetel (joonis 10), siis on suhteliselt rohkem välisüliõpilasi doktoriõppes (alates 2014/2015. õa üle 10%, vt joonis 11). Viimase viie aasta jooksul on märgatavalt tõusnud välisüliõpilaste osakaal magistriõppes – üle 10% kõigist magistriõppe üliõpilastest.

Joonis 10. Eesti kõrgkoolides õppivate välisüliõpilaste arv ja jaotus õppeastmeti 2011/2012–2016/2017

Allikas: EHIS

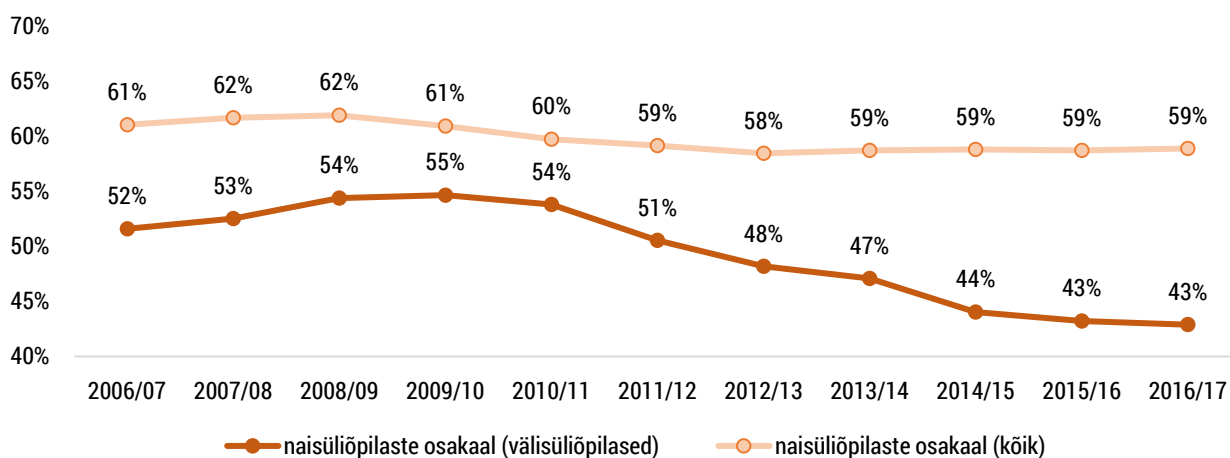

Joonis 11. Välisüliõpilaste osakaal üliõpilaste hulgas õppeastmete kaupa

Allikas: EHS

• Nais- ja meesüliõpilaste osakaal

Välisüliõpilaste seas on suurem meeste ja väiksem naiste osakaal kui Eesti üliõpilaskonnas tervikuna. Seejuures väheneb naiste osakaal välisüliõpilaskonnas ning juba viimasel viiel õppeaastal on välisüliõpilaskonnas erinevalt Eesti üliõpilastest üldiselt olnud ülekaalus mehed (vt joonis 12).

Joonis 12. Naisüliõpilaste osakaal välisüliõpilaste seas ja kõigi üliõpilaste seas kokku 2006/2007–2016/2017

Allikas: EHS

Sarnane trend, kuigi mõnevõrra väiksemate vahedega ilmneb ka rahvusvahelisel tasandil. OECD riikide keskmistes näitajates olid 2014. aastal kõigi üliõpilaste puhul ülekaalus naisüliõpilased (54%), aga välisüliõpilaste seas on neid alla poole (48%). Soolisest jaotusest rääkides on iseloomulik veel see, et keskmisest vähem on naisüliõpilasi LTT erialadel (loodus-, tehnika ja täppisteaduste valdkonnas) ning sama trend kehtib ka välisüliõpilaste puhul. Huvitav on see, et kui Eestis on LTT erialadel naisüliõpilaste osakaal välisüliõpilaste seas veelgi väiksem kui LTT erialadel üldiselt, siis nii OECD kui Euroopa riikides keskmiselt on olukord pigem vastupidine – välisüliõpilaste seas on LTT valdkondades naisüliõpilasi rohkem kui LTT valdkondades keskmiselt (vt

Tabel 5). Seega võib öelda, et kui muidu on meil välisüliõpilaste sooline jaotus paremini tasakaalus kui üliõpilaskonnas keskmiselt, siis mõnel erialal – eriti LTT-s on meeste ülekaal iseäranis suur.

Tabel 5. Naisüliõpilaste osakaal välisüliõpilaste seas ja kogu üliõpilaskonnas kõigis kõrghariduse valdkondades ning eraldi LTT valdkonnas

	naisüliõpilaste osakaal välisüliõpilaste seas	naisüliõpilaste osakaal kogu üliõpilaskonnas	naisüliõpilaste osakaal LTT valdkonna välisüliõpilaste seas	naisüliõpilaste osakaal kõigi LTT valdkonna üliõpilaste seas
Eesti	47	59	26	32
OECD keskmine	48	54	31	28
EL (22) keskmine	51	54	33	30

Allikas: OECD EAG 2016

- **Vanus**

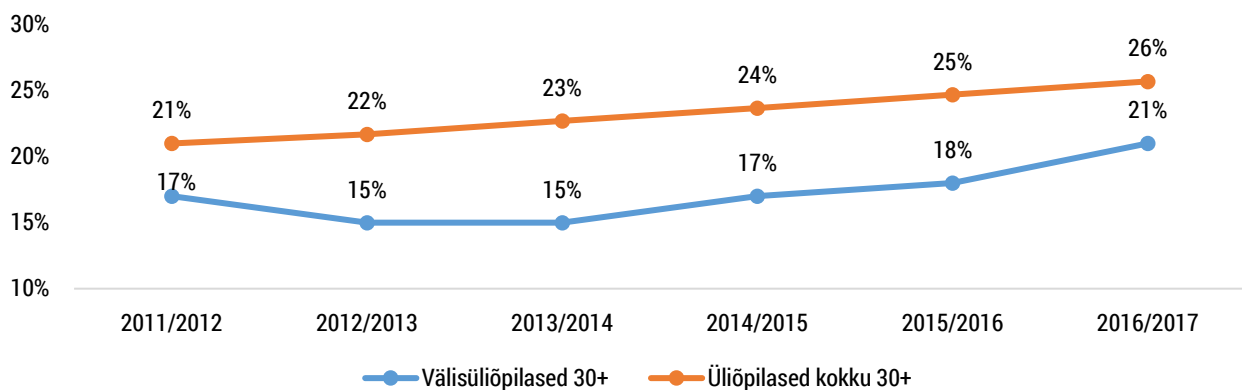
Nii nagu üliõpilaskonnas tervikuna, on ka välisüliõpilasi kõige enam vanusegrupist 20–24. 2016/2017. õppeaastal kuulus sellesse vanusegruppi 43% välisüliõpilasest, kusjuures sama protsent 20–24-aastaseid üliõpilasi oli ka Eesti kõrgkoolides kokku (vt Tabel 6). Küll aga erineb vanuseline jaotus nooremate ja vanemate vanusegruppide lõikes – nimelt on välisüliõpilaskonnas vähem nii alla 20-aastaseid kui üle 35-aastaseid õppijaid ja keskmisest suhteliselt rohkem vanusegruppi 25–29 kuuluvaid üliõpilasi. See on seletatav asjaoluga, et välisüliõpilaste seas on suhteliselt rohkem II ja III astme üliõpilasi. Näiteks vanusegrupis 25–29 on viimasel kuuel aastal olnud välisüliõpilasi 6–9% võrra rohkem kui kogu üliõpilaskonnas.

Tabel 6. Välisüliõpilaste ja üliõpilaste vanuseline jaotus 2011/2012–2016/2017

õppeaasta		19 ja noorem	20–24	25–29	30–34	35 ja enam
2011/2012	välisüliõpilased	8%	47%	28%	9%	8%
	üliõpilased kokku	10%	50%	19%	9%	12%
2012/2013	välisüliõpilased	8%	51%	26%	9%	6%
	üliõpilased kokku	9%	49%	20%	10%	12%
2013/2014	välisüliõpilased	8%	50%	27%	10%	5%
	üliõpilased kokku	9%	47%	21%	10%	13%
2014/2015	välisüliõpilased	7%	48%	28%	11%	6%
	üliõpilased kokku	9%	45%	22%	11%	13%
2015/2016	välisüliõpilased	7%	45%	29%	11%	7%
	üliõpilased kokku	10%	43%	22%	11%	14%
2016/2017	välisüliõpilased	7%	43%	30%	13%	7%
	üliõpilased kokku	10%	43%	22%	11%	14%

Allikas: EHIS

Nagu tabelist näha, on nõ täiskasvanud õppijaid, kelleks kõrghariduses loetakse 30-aastaseid ja vanemaid, välisüliõpilaste seas vähem kui keskmiselt (vt ka joonis 13).

Joonis 13. Täiskasvanud (30-aastaste ja vanemate) üliõpilaste osakaalud (kõik üliõpilased ja välisüliõpilased) 2011/2012–2016/2017

Allikas: EHIS

• Päritolu

2016/2017. õppeaastal Eestis õppivate välisüliõpilaste elukohariikidena on EHISes märgitud kokku 123 riiki (sh Eesti). Rohkem kui 100 välisüliõpilasega on esindatud kümme riiki. 30 riigist on aga Eestis õppimas vaid üks välisüliõpilane. Nagu tabel 7 näha, on läbi aastate kõige enam üliõpilasi tulnud Eesti naaberriikidest. Enam kui kolmandik 2016/2017. õppeaastal Eestis õppivatest välisüliõpilastest on Soomest, mis on EHISesse kantud 1366 välisüliõpilase elukohariigina. Järgmised elukohamaad (Venemaa, Nigeeria, Ukraina) jäävad Soomest maha juba enam kui viis korda (Venemaalt 266 üliõpilast). 2013/2014. õppeaastal kolmandal kohal olnud Läti osatähtsus välisüliõpilaste EHISesse märgitud elukohamaana on vähenenud, selle asemel on aga riikide loetelu etteotsa ilmunud nii geograafiliselt ja ajalooliselt lähedasemaid (Ukraina ja Gruusia) kui ka eksootilisemaid riike eesotsas Nigeeriaga. Kuivõrd alates 2014/2015. õppeaastast on muutunud välisüliõpilaste EHISesse kandmise kord ja tingimused, on infosüsteemis ka suur hulk välisüliõpilasi, kelle elukohamaaks on märgitud „Eesti“ ning kelle päritolu kohta EHIS rohkem infot ei anna.

Samuti võivad Eesti rahvusvahelise üliõpilaskonna koosseisu mõjutada külalisüliõpilase staatuses olevad õppijad, kelle päritoluriigid võivad olulisel määral erineda meie kõrgkoolidesse immatrikuleeritud välisüliõpilaste omadest. EHISe andmetes nad ei kajastu, kuid mobiilsusprogrammide kokkuvõtete põhjal ja kõrgkoolide andmetel võib hinnanguliselt öelda, et näiteks 2015/2016. õppeaastal oli neid üle 1500 (Studyinestonia.ee) ning Tartu Ülikooli andmetel õppis nimetatud õppeaastal TÜ-s 546 välisüliõpilast, sh 334 neist programmi Erasmus + raames (Tartu Ülikool 2017: 19). Külalisüliõpilaste hulgas oli silmapaistvalt palju Saksa ülikoolide tudengeid (115), samas kui samal õppeaastal välisüliõpilasena Tartu Ülikoolis EHISe andmetel õppivatest 687 välisüliõpilasest vaid 18 elukohariigiks oli märgitud Saksamaa.

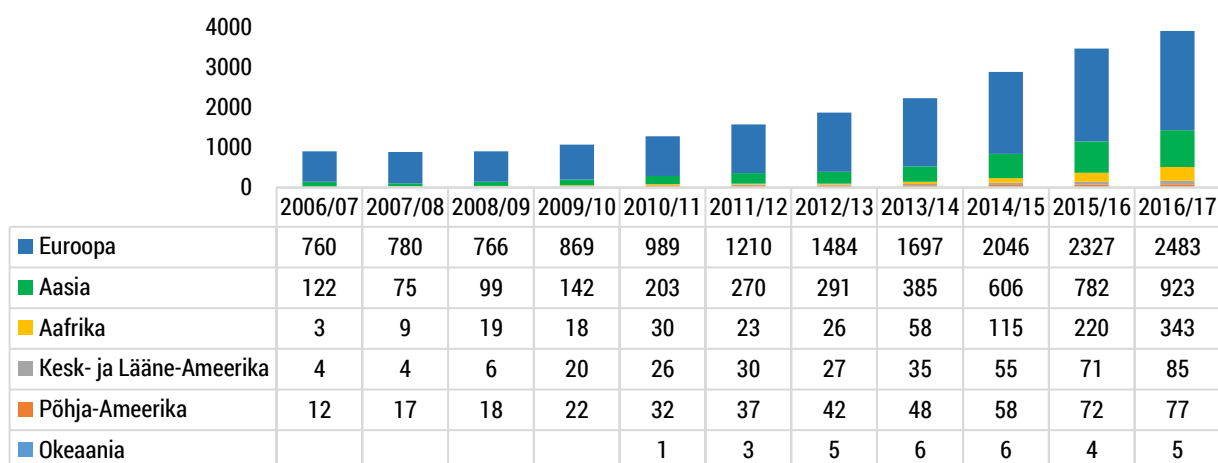
Tabel 7. Välisüliõpilaste päritoluriigid EHISes registreeritud elukohamaade järgi

	RIIK	2011/2012		2012/2013		2013/2014		2014/2015		2015/2016		2016/2017	
		Arv	Osa-kaal	Arv	Osa-kaal	Arv	Osa-kaal	Arv	Osa-kaal	Arv	Osa-kaal	Arv	Osa-kaal
1	Soome	709	45%	924	49%	1103	49%	1 294	45%	1 373	39%	1 366	35%
2	Venemaa	127	8%	168	9%	187	8%	230	8%	255	7%	266	7%
3	Nigeeria	6	0%	12	1%	35	2%	76	3%	158	5%	241	6%
4	Ukraina	31	2%	34	2%	57	3%	93	3%	167	5%	218	6%
5	Gruusia	50	3%	55	3%	81	4%	110	4%	136	4%	159	4%
6	Eesti		0%		0%		0%	28	1%	70	2%	133	3%
7	Türgi	43	3%	56	3%	82	4%	112	4%	123	4%	124	3%
8	India	16	1%	19	1%	41	2%	92	3%	122	4%	124	3%
9	Läti	103	7%	111	6%	109	5%	101	3%	111	3%	116	3%
10	Hiina	75	5%	63	3%	65	3%	86	3%	107	3%	109	3%
	KOKKU	1573	100%	1876	100%	2230	100%	2887	100%	3476	100%	3917	100%

Märkus: Arv tabelis tähistab välisüliõpilaste arvu, osakaal seda, mitu % konkreetse maa päritoluga välisüliõpilasi oli kõigist selle õppeaasta välisüliõpilastest. Riigid on järjestatud 2016/2017. õa osakaalude järgi.

Allikas: EHIS

Maailmajagude¹⁰ järgi on Eestis kõige enam Euroopa riikidest pärit välistudengeid, kuid viimastel aastatel on nende osakaal Aasiast ja Aafrikast pärit üliõpilaste arvelt vähenenud (vt joonis 14). Kui kümme aastat tagasi 2006/2007. õppeaastal oli Euroopa riikidest pärit 84% ja Aasiast 14% välisüliõpilastest, siis 2016/2017. õppeaastal oli Euroopast 63% ja Aasiast 24% välisüliõpilastest. Aafrika riikidest õppis 2016/2017. õppeaastal Eestis üle 900 välisüliõpilase (rohkem kui välisüliõpilasi 2006/2007. õa kokku) e 9% kõigist selle õppeaasta välisüliõpilastest. Alla 100 üliõpilase (e ligikaudu 2%) oli veel Põhja-Ameerikast ning Lõuna- ja Kesk-Ameerikast ning üksikud Okeaanias (Austraaliast ja Uus-Meremaalt). Aasia ja Aafrika päritolu üliõpilaste suurem liikuvus on üleilmne trend. Nt Eurostat-i andmetel oli 2014. aastal Euroopa Liidus keskmiselt Aasia päritolu tudengeid pea 31%, seejuures nt Ühendkuningriigis üle poole ja ka nt Soomes üle 35% (Eurostat 2016).

Joonis 14. Eestis õppivate välisüliõpilaste jaotus päritoluriikide maailmajagude järgi.

Allikas: EHIS

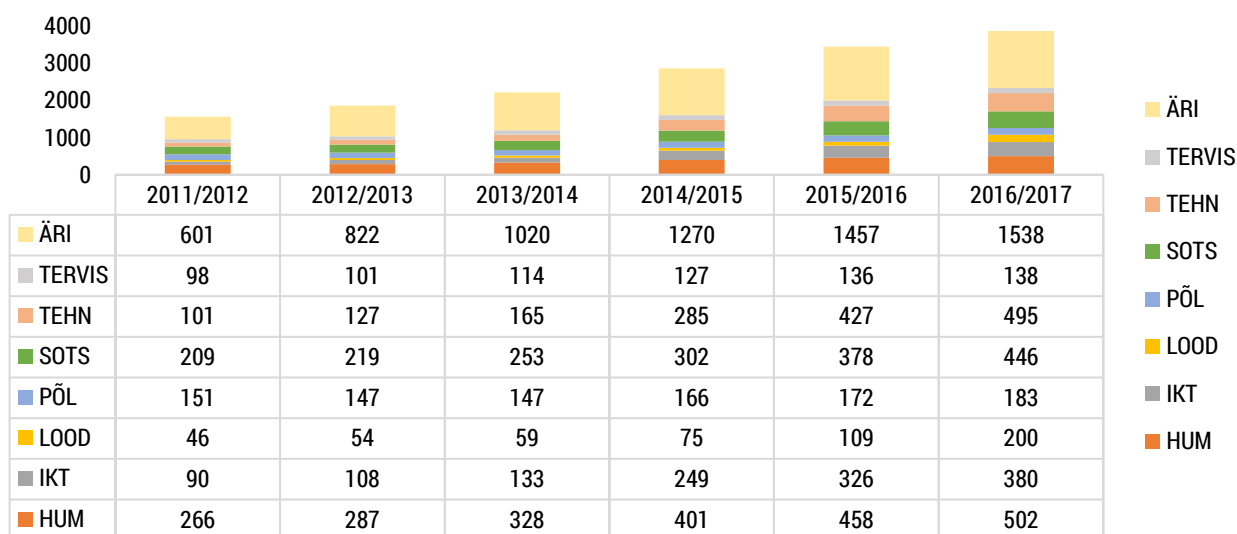
Aasia suunda on ka Eestis peetud prioriteetseks. Nii praeguse praktika kui ka rahvusvaheliste uuringute ja prognooside kohaselt on Aasia maailmajagu, kus on kõige rohkem välismaal õppida soovivaid tudengeid – nt 2014.

¹⁰ Riikide liigitamisel maailmajagudesse on lähtutud ÜRO riikide jaotusest (nt Venemaa – Euroopa, Türgi – Aasia).

aastal Arengufondi poolt koostatud maailma rahvusvahelistumise trende ja praktikaid kajastavas ülevaates on viidatud, et juba 10 aastat tagasi oli Indiast ja Hiinast pärit kokku üle 20% maailma rahvusvahelistest üliõpilastest ning see trend on jätkunud (Wächter ja Kemp 2010). Ka 2011. aastal Riigikogu väliskomisjoni tellimisel teostatud nn Aasia uuringus osutati vajadusele teha majanduskoostöö kõrval Aasiaga hariduskoostööd, tuues välja, et Eestile paremini sobiva rahvusvahelise tudengi profiili täidavad India tudengid, kellest teiste riikidega võrreldes märkimisväärselt suurem osa välismaale doktorantuuri õppima minejatest soovis õppida LTT erialasid (Käkonen jt 2011: 58). Ka perioodiks 2015–2017 SA Archimedes poolt koostatud kõrghariduse rahvusvahelise tutvustamise strateegias sätestati, et prioriteetsed turud, kus Eesti kõrgharidust tutvustada ja tudengeid värvata, on jätkuvalt Soome, Venemaa, Türgi, Gruusia, Ukraina, India, Hiina, USA ja Läti (Archimedes 2015a). Neist prioriteetidest lähtuvalt on meil praeguseni väga hästi esindatud Soome päritolu tudengid. Ka Venemaalt tulnud õppijate hulk on kasvanud (2015/2016. õppeaastast õpib meil üle 250 Venemaa päritolu välistudengi), kuid nende osakaal Eesti välisüliõpilaskonnas on vähenenud. Ka Gruusia puhul on küll suurenenud üliõpilaste hulk, ent osakaal on jäänud samaks. Viimastel aastatel on märgatavalt suurenenud Ukraina päritolu välisüliõpilaste arv, mis ületas 2016/2017. õppeaastal 200 (osakaal 6%). Aasia puhul tuleb nentida, et kuigi nii India kui ka Hiina päritolu välisüliõpilaste arv on viimase kuue aastaga kasvanud, jääb see suhteliselt tagasihoidlikuks (osakaal 3% piires, välisüliõpilaste arvust ja osakaalust riikide lõikes vt tabel 7). Seega võiks meil vähemalt Aasiast olla oluliselt rohkem välisüliõpilasi. Samas on ka Euroopa päritolu, eriti meie lähiriikide välistudengite õppimine Eestis oluline nii traditsioonide hoidmise kui ka mitmekesisuse seisukohalt, samuti hoiakute seisukohast. 2015. aastal avaldatud kõrghariduse rahvusvahelise tutvustamise strateegia koostamise jaoks kogutud andmete põhjal nägid nii tööandjad kui ka kõrgkoolid peamiste soovitatavate turustamiskampaania läbiviimise sihtturgudena pigem lähiregioone (Balti- ja Põhjamaid) ning Euroopa Liitu, mitte Aasia riike (Archimedes 2015a: 27). Üks põhjus võib olla selles, et neis riikides on turundustegevustesse siiani suhteliselt vähem panustatud. Lisaks tõstsid kõrgkoolid prioriteetse riigina esile Ameerika Ühendriike.

• Valdtkonnad

Õppevaldkondadest õpib kõige rohkem välisüliõpilasi Eestis äriduse, halduse ja õiguse valdkonnas. Selle valdkonna õppekavadel on viimasel viiel õppeaastal pidevalt õppinud enam kui kolmandik välistudengitest (2016/2017 õa 39,3%, vt joonis 15). Kõige vähem on välistudengeid tulnud õppima teeninduse ja hariduse valdkonda (mõlemas alates 2011/2012. õa püsivalt alla 1%; nt 2016/2017. õa õppis teeninduse alal EHISe andmetel vaid 2 ja hariduse valdkonnas 33 välisüliõpilast).

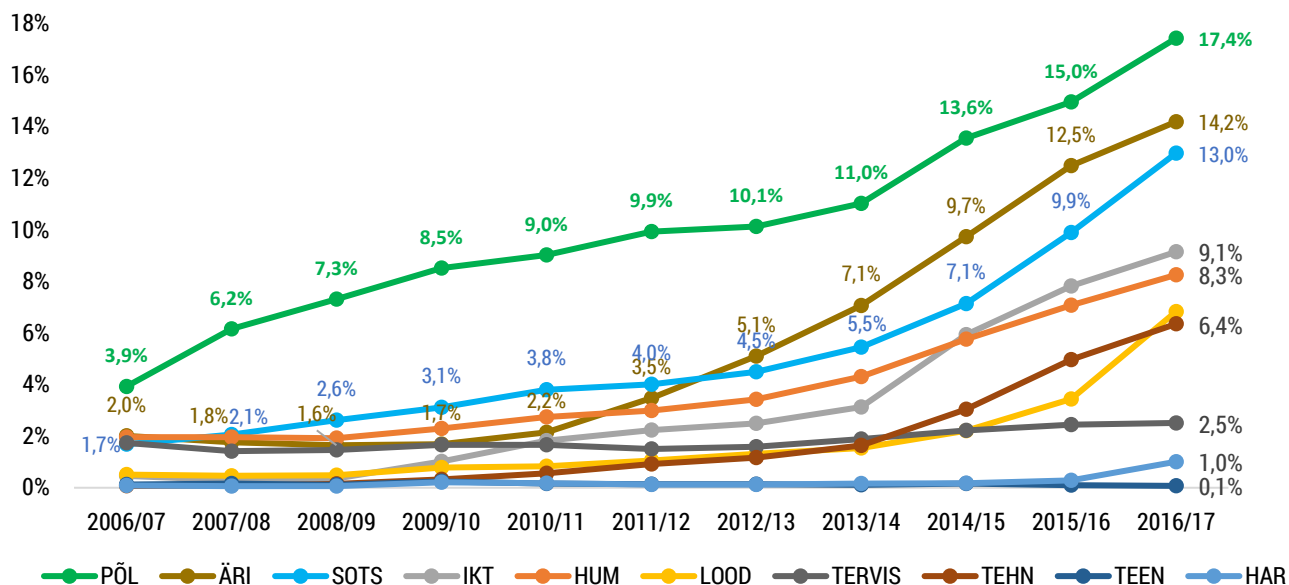

Joonis 15. Välisüliõpilaste arv ja jaotus õppevaldkondade lõikes

Märkus: Joonisel ei ole kuvatud välisüliõpilaste arvu teeninduse ja hariduse valdkonnas, kuna need on olnud väga väikesed (reeglina alla 10 isiku).

Allikas: EHIS

Välisüliõpilaste jagunemine valdkonniti peegeldab ka nende osakaalusid valdkonna kogu üliõpilaskonnas – suhteliselt rohkem on välisüliõpilasi äranduse, õiguse ja halduse, IKT ning humanitaaria ja kunstide valdkondades (vt joonis 16). Need trendid on analoogilised rahvusvaheliste suundumustega – 2014. aastal oli Euroopa Liidu riikides keskmiselt välisüliõpilasi kõige enam äranduse, halduse ja õiguse valdkonnas (35,9%) ning kõige vähem teeninduse (2,6%) ja hariduse (3%) valdkonnas (Eurostat 2016).

Joonis 16. Välisüliõpilaste osakaal kõigist üliõpilastest õppevaldkondade lõikes

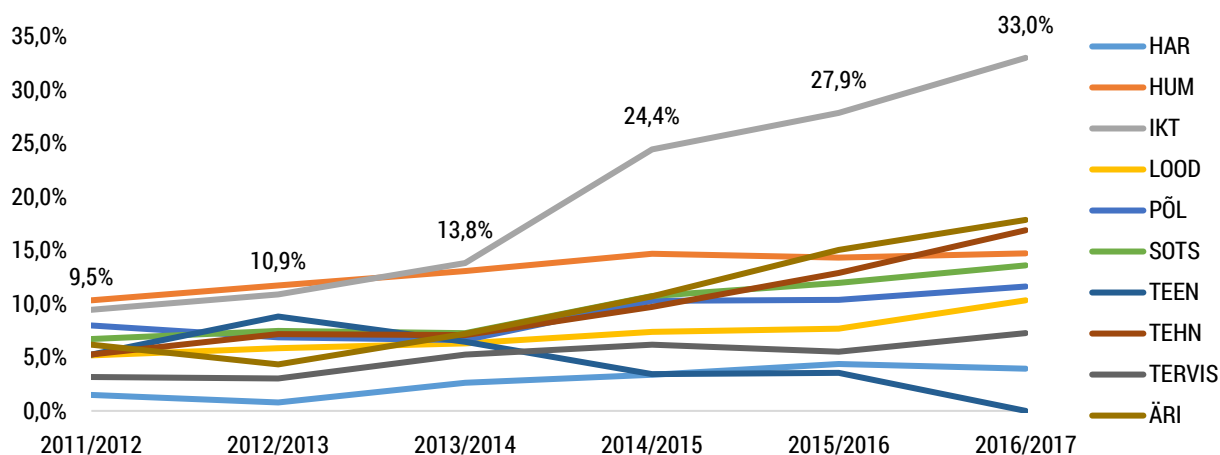
Allikas: EHIS

Eestis eristub rahvusvahelisest pildist statistiliselt selgesti põllumajanduse valdkond, kus välisüliõpilaste osakaal on viimasel kümnel aastal olnud pidevalt märgatavalt suurem kui teistes valdkondades. Sellesse pealtnäha jõulisse eristumisse välisüliõpilaste osakaalus tuleb aga suhtuda mõõndustega ning võtta arvesse kaht asjaolu. Esiteks on üliõpilaste arv põllumajanduse valdkonnas teistega võrreldes üldse väga väike. Teiseks ei õpi enamikul põllumajanduse valdkonna õppekavadel välisüliõpilasi üldse ja valdkonna suur välisüliõpilaste osakaalu näitaja tuleb veterinaarmeditsiini bakalaureuse ja magistriõppe integreeritud õppekava arvelt, kus viimase kümne aasta vältel on pidevalt õppinud 98–100% I ja II astme põllumajandusvaldkonna välisüliõpilastest. Alates 2013/2014. õppeaastast on lisaks avatud eraldi ingliskeelne veterinaarmeditsiini integreeritud õppekava, kus viimasel kolmel aastal on õppinud ainult välisüliõpilased. Samas õpivad küllalt paljud (ligi 1/3) välisüliõpilased (peamiselt Soomest pärit) ka eestikeelsel veterinaarmeditsiini õppekaval.

Lisaks põllumajanduse valdkonnale on ka sotsiaal- ja äranduse valdkonnal praeguseks juba täidetud strateegiline eesmärk, et välisüliõpilaste osakaal peaks olema 10%, ning ka näiteks IKT ja humanitaarvaldkond ei ole sellest sihist väga kaugel.

Välisüliõpilaste valdkondliku jaotuse puhul ilmnevad selged erisused õpete lõikes. Doktorantuuris õppivate välisüliõpilaste jaotus erineb olulisel määral välisüliõpilaste üldisest valdkondlikust jaotusest (vt joonis 17 ja joonis 16). Eeskätt kolmel viimasel aastal on märkimisväärselt **tõusnud IKT valdkonna välisdoktorantide arv**: kui 2011/2012 õppis IKT valdkonna doktoriõppes 19 välisüliõpilast, siis 2016/2017 oli neid 68, samas kui kogu IKT valdkonna doktorantide arv jäi peaaegu samaks, kõikides ajavahemikus 2011/2012–2016/2017 201 ja 225 vahel. Arvuliselt kõige enam välisdoktorante on humanitaaria ja keelte valdkonna õppekavadel. Doktorantuuris õppijate puhul tuleb aga silmas pidada ka seda, et mõnes valdkonnas on üliõpilaste koguarv, rääkimata välisüliõpilaste arvust, väike – nt hariduse valdkonnas on perioodil 2011/2012–2016/2017 olnud välisdoktorantidena EHISes märgitud 1–5 isikut ning teeninduse valdkonnas 0–3 (samas on teeninduse valdkonna doktoriõppes vaadeldaval perioodil üldse olnud 25–38 isikut aasta kohta).

Selles kontekstis on põhjust nentida, et 60–70 välisdoktoranti Eesti kõrgkoolide IKT valdkonna õppekavadel viitab sellele, et IKT on kujunemas üheks Eesti kõrghariduse rahvusvaheliseks tõmbenumbriks.

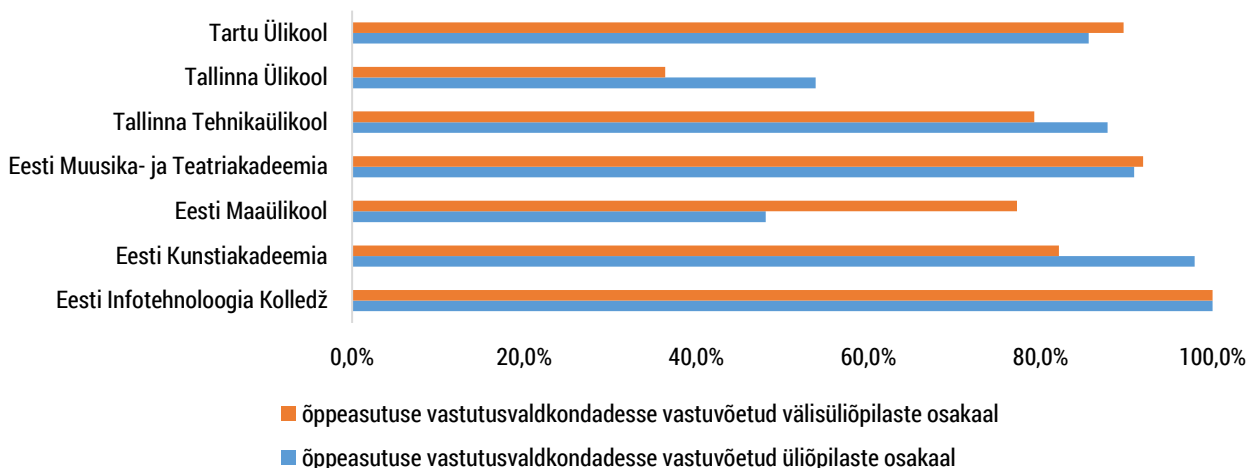

Joonis 17. Doktorantidest välisüliõpilaste valdkondlik jaotus 2011/2012–2016/2017

Allikas: EHIS

Vaadeldes välisüliõpilaste jagunemist Eesti kõrgkoolide õppekavadel, tasuks tähelepanu pöörata ka sellele, kas ja mil määral õpib välisüliõpilasi tegevustoetust saavate ülikoolide¹¹ vastutusvaldkondades. 2016/2017 vastuvõetud üliõpilaste puhul on näha, et kui üldiselt asus määratud vastutusvaldkondadega kõrgkoolides just vastutusvaldkonna erialadel õppima 80% sisseastunud üliõpilastest, siis samades koolides vastuvõetud välisüliõpilastest alustas vastutusvaldkonna õppekavadel õpinguid 76,3% sisseastunud välisüliõpilastest. Üldse oli 2016/2017. õppeaastal kõrgkoolide vastutusvaldkondades avatud 55 ingliskeelset õppekava, millele võeti kokku vastu 1114 välisüliõpilast. Samas on mitmeid ingliskeelseid õppekavu, mis ei kuulu kõrgkoolide vastutusvaldkondadesse ja millel õpivad eeskätt välisüliõpilased. Näiteks nii Tallinna Ülikoolis kui ka Tallinna Tehnikaülikoolis oli palju välisüliõpilasi ingliskeelsetel õigusteaduse õppekavadel, mis ei kuulu aga nende ülikoolide vastutusvaldkonda (TLÜ-s õppis 2016/2017 õigusteaduse ingliskeelset õppekaval 225 välisüliõpilast ja vastu võeti 61; TTÜ-s aga vastavalt 171 välisüliõpilast ja 55 vastuvõetud välisüliõpilast). Sellest tulenevalt on ka neis ülikoolides vastutusvaldkondades kõigist vastuvõetutest märgatavalt väiksem vastuvõetud välisüliõpilaste osakaal (joonis 18).

¹¹ Nende ülikoolide puhul, kellele on määratud tegevustoetus, jälgitakse tulemusnäitajate täitmist. Muu hulgas jälgitakse tegevustoetuse määramisel ühe tulemusnäitajana üliõpilaste õppimist ülikooli vastutusvaldkondades.

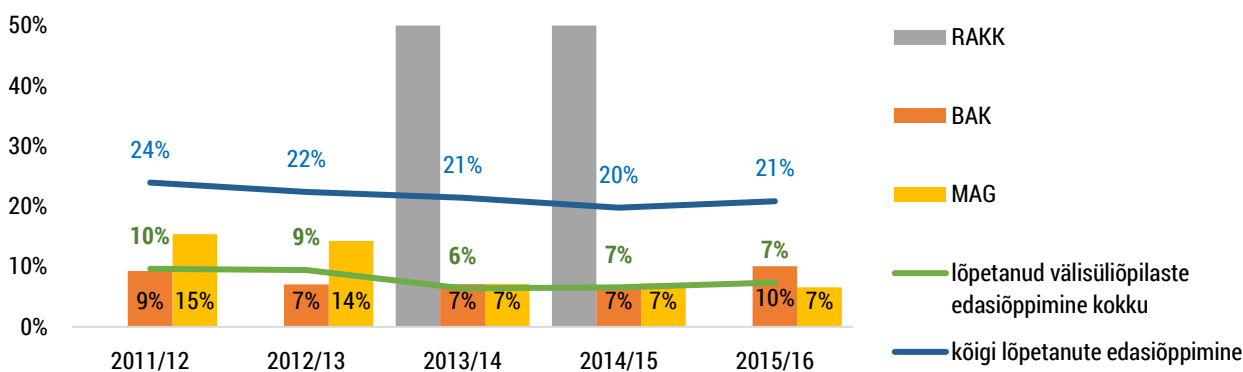
Joonis 18. 2016/2017 õppeasutuse vastutusvaldkondadesse vastuvõetud üliõpilaste osakaal õppeasutuse kogu vastuvõtust ning vastutusvaldkondadesse vastuvõetud välisüliõpilaste osakaal kõigi välisüliõpilaste vastuvõtust protsentides

Märkus: Joonisel ei ole kuvatud need õppeasutused, kus 2016/2017 õa vastuvõetud välisüliõpilasi ei olnud üldse või oli neid vaid üks.

Allikas: EHS

Välisüliõpilaste õpingutejärgne tegevus

Mitmed välisüliõpilased jäävad Eestisse ka pärast õpingute lõpetamist. On neid, kes õpivad edasi Eesti kõrgkoolides – 2015/2016. õppeaastal Eestis kõrgkooli lõpetanud 709 välistudengitest jäi Eestisse edasi õppima 52 e 7%, neist 31 olid lõpetanud bakalaureuse- ja 21 magistriõppe ning jätkasid õpinguid vastavalt kas magistrantuuris või doktorantuuris (3 magistrikaadi juba omandanud välisüliõpilast jätkas uuesti õpinguid magistriõppes). Ka varem on välisüliõpilastest lõpetanute edasiõppimise proportsioonid olnud sarnased (vt joonis 19). Võrreldes Eesti üliõpilaskonna keskmise edasiõppimisega on välisüliõpilaste edasiõppimise osakaal Eestis muidugi kordades väiksem. Eesti kui ajutise õpi- ja eluriigi kõrval on siin üheks faktoriks ka välisüliõpilaskonna jaotus – nende hulgas on keskmisest enam magistrante ja doktorante, mistõttu tõenäosus, et nad jätkavad õpinguid, on väiksem kui üliõpilaskonnas üldiselt, kus bakalaureuseõppe üliõpilaste osakaal on suurem (bakalaureusekraadi omandanutest on Eestis keskmiselt viimasel neljal aastal edasi õppinud üle 40%).

Joonis 19. Välisüliõpilaste edasiõppimine õppeastmete lõikes

Märkus: Õppeaasta tähistab joonisel lõpetamise aastat, millele järgneval õppeaastal 10. novembri seisuga on isik EHISE andmetel jätkanud õpinguid mõnes Eesti kõrgharidust andvas õppeasutuses. Välisüliõpilaste seas ei ole selliseid isikuid integreeritud ja doktoriõppe tasemel, mistõttu ei ole neid ka joonisel kuvatud.

Allikas: EHS

Osa lõpetanud välisüliõpilastest jääb ka Eestisse tööle. HTM koostatava uuringu „Edukus tööturul“ jaoks koostatud andmete põhjal ilmneb, et nt 2014. aasta lõpetanud välisüliõpilastest (aasta jooksul kokku 228) oli uuringu metoodika alusel Eestis hõives 48 inimest e 21%. Välisüliõpilased ise on peamisteks takistusteks Eestisse jäämisel või siia tagasi tulemisel pidanud nii keelebarjääri kui ka suhteliselt madalat töötasu. Just madal töötasu on mõjutanud ka lõpetanud välisüliõpilaste akadeemilisi valikuid – 2013–2015. aastatel Eestis kõrgkooli välisüliõpilasena lõpetanud vilistlased pidasid just madalat rahalist toetust ja töötasu peamiseks takistuseks Eestis teadustööga jätkamisel (Ernst & Young 2017).

Mis mõjutab välisüliõpilaste osakaalu kasvu?

Rahvusvahelistumisele kaasa aitavaid tegureid on nii üldisemaid – riigi kultuurikeskkonna, rändepoliitika ja majandusliku olukorraga seonduvaid – kui ka konkreetsemalt kõrghariduspoliitikast tulenevaid. Üha kasvava riikidevahelise konkurentsi tingimustes välisüliõpilaste värbamisel ei ole Eesti oma keeletaustast ja väiksusest tulenevalt välisüliõpilaste sihtriigina eelisseisundis. Seda enam tuleb panustada neisse teguritesse, mida saab hariduspoliitiliste sammude ja kõrgharidussüsteemi kujundamisega mõjutada. OECD poolt 2012. aastal koostatud kõrghariduse rahvusvahelistumise analüüsis on välisüliõpilaste osaluse suurendamiseks esitatud riikidele soovitusi neljas valdkonnas:

- 1) **rahvusvahelistumise poliitika kujundamine** (sh riigile olulistest prioriteetidest lähtuva strateegia väljatöötamine kooskõlas riigi teiste valdkondade prioriteetidega ja sotsiaalmajanduslike tingimuste kohandamine alates viisapoliitikast jmt);
- 2) **kõrghariduse rahvusvahelise atraktiivsuse ja konkurentsivõime arendamine** (sh arvestamine rahvusvaheliste trendidega, tugisüsteemide arendamine);
- 3) **rahvusvahelistumise toetamine õppeasutustes** (riik kui kõrgkoolide suunaja võõrkeelsete õppekavade loomisel, enamate välisõppejõudude värbamisel, akadeemiliste töötajate ja üliõpilaste liikuvuse soodustamisel, ühisõppekavade ja e-kursuste loomisel);
- 4) **rahvusvahelistumise strateegiate optimeerimine** (sh seiramine, indikaatorite korrigeerimine, riskianalüüs jne) (Hénard jt 2012: 38–39).

Neist üldistest tegevusvaldkondadest joonistuvad välja levinumad konkreetselt välisüliõpilaste mobiilsust toetavad tegurid.

1) Kõrghariduse rahvusvahelistumise poliitika strateegiline planeerimine

Euroopa Parlamendi poolt tellitud kõrghariduse rahvusvahelistumise uuringus on rõhutatud, et üliõpilaste mobiilsuse suurendamine on tegevus, mis vajab läbimõeldud lähenemist ja riikliku strateegia väljatöötamist (de Wit jt 2015). Ka OECD kõrghariduse programmi (IMHE) erinevate riikide rahvusvahelistumise strateegiaid uurinud projektis on rõhutatud, et just läbimõeldud ja järjekindel rahvusvahelistumise suunamine toob lõppkokkuvõttes suuremat kasu nii välisüliõpilastele kui ka kogu riigi kõrgharidussüsteemile (nt on kasulik, kui välisüliõpilastele suunatud stipendiumiprogrammid oleksid kooskõlas üldiste hariduspoliitiliste suundade ja eesmärkidega) (Hénard jt 2012: 10).

Eestis on rahvusvahelistumise strateegia riiklikult välja töötatud juba kümme aastat tagasi. Selles on omakorda välja toodud kolm peamist tegevussuunda: toetava õiguskeskkonna loomine, õppetegevuse rahvusvahelistumine ning rahvusvahelistumise tugisüsteemi arendamine (HTM 2007).

Kõik järgnevad võimalikud välisüliõpilaste suuremat kaasamist toetavad tegevused on nii rahvusvahelistes dokumentides kui ka meie rahvusvahelistumise strateegias esindatud.

- 2) **Kõrghariduse kvalifikatsioonide ja akadeemilise tunnustamise süsteemi arendamine.** Õpirände tingimustes kõrghariduse kvaliteedi kindlustamiseks on loodud ühendused, mis korraldavad rahvusvaheliste diplomite ja kraadide vastavuse kontrolli ja tunnustamist, nt Euroopa Komisjoni, Euroopa Nõukogu ja UNESCO ühendused ENIC ja NARIC, mille koosseisu kuulub ka Eesti.
- 3) **Õppekohtade tagamine.**
 - Ühelt poolt on võimalik **suurendada juba olemasolevate õppekohtade arvu** mõnel erialal või õppeastmel. Näiteks on juba Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegias soovitatud välisüliõpilaste osaluse suurendamiseks luua uusi doktoriõppe kohti.

- Teiselt poolt on hea viis välisüliõpilaste õppe soodustamiseks **ühisõppekavad**. Rahvusvahelised kogemused on näidanud, et ühisõppekavadest võivad palju võita nii üliõpilased isiklikult kui ka kõrgkoolid oma õppe kvaliteedi arendamisel (Hénard jt 2012). Samas on ühisõppekavade avamise ja koordineerimisega seotud mitmeid probleeme alates nende suuremast ressursimahukusest kuni korralduslike küsimusteni. Suurim takistus on keeleprobleem, väljakutse on ka mitmes õppeasutuses toimuva õppe samaväärsse kvaliteedi tagamine. Need ja teised ühisõppekavade loomise raskused ei ole siiski ületamatud. Eeldusel, et õppe korraldamisega seotud probleeme (sageli venivad õpingud pikaks ja osutuvad kulukaks) kompenseerib neist loodetavasti saadav tulu, tasub ühisõppekavadesse panustada. Seetõttu toetatakse Eestis riiklikult kindlatel erialadel regionaalses koostöös arendatavate ühisõppekavade loomist. Lisaks on nende loomist osaliselt võimalik katta rahvusvahelistest programmidest (nt Erasmus Mundus).
 - **Võõrkeelsete õppekavade ja -moodulite loomine**. Välisüliõpilaste suurema osaluse vältimatuks eelduseks on võõrkeelsete õppekavade pakkumine.
- 4) **Õppetoetuste ja -laenude pakkumine**. Väljaspool koduriiki õppimine on üliõpilasele kahtlemata kulukas. Sestap aitavad potentsiaalselt võimekaid ja sisuliselt motiveeritud välisüliõpilaste kandidaate riiki õppima tuua stipendiumiprogrammid ja toetused. Nende vajadus on seda suurem, et kõrghariduse tulevikutsenaariumite kohaselt kasvab kiirenevas tempos välismaal õppimise huvi nende riikide üliõpilaste seas, kellel nt Euroopas õppimine võib majanduslikult üle jõu käia – need on kaugete Aasia ja Aafrika riikide ning arengumaade üliõpilased (De Wit jt 2015).
- 5) **Kõrghariduse piiriülene pakkumine** ehk kõrgkoolide või nende filiaalide asutamine või muus vormis kõrghariduse pakkumine välisriigi territooriumil. Rahvusvaheline kogemus on näidanud, et kõrgkooli jaoks on **välisriigis oma filiaali** avamisest saadav kasutegur suurem juhul, kui sihtriigiga on head kontaktid nii formaalsel kui ka informaalet tasandil ning õppetöö läbiviimine on majanduslikult hästi planeeritud. OECD uuringus on antud ka soovitus alustada piiriülesteid tegevusi väiksemas mahus ning lähtuda alati eri osapoolte huvidest ja vajadustest (Hénard jt 2012).
- Eesti puhul on piiriülese kõrghariduse pakkumise näideteks EBS-i ja Tallinna Ülikooli Õigusakadeemia filiaalid Helsingis. 2016/2017. õppeaastal õppis esimeses 252 ja teises 67 üliõpilast, kusjuures välisüliõpilasi (st mitte Eesti elukohaga) oli neist vastavalt 250 ja 65.
- Üks võimalus kõrgharidussüsteemi piiriüleseks laiendamiseks on **e-õppe kasutamine**. Nn virtuaalset üliõpilasvahetust nii täielikult e-õppe vormis kui ka kombineerituna osalise füüsilise mobiilsusega peetakse kõrghariduses tulevikus kasvavaks suunaks (De Wit jt 2015: 53).
- 6) **Tugisüsteemide arendamine** nii keskselt (riiklikult) kui ka eraldi erinevates õppeasutustes. Nõustamine õppetöö ja -korralduse ning eluolu küsimustes on välisüliõpilastele väga oluline.

Ülevaade tehtud ja kavandatud tegevustest

Kõrghariduse rahvusvahelistumist suunab ja juhib Haridus- ja Teadusministeerium. Üliõpilaste mobiilsuse ja hariduse rahvusvahelistumise teemad on eeskätt koondunud SA Archimedes juurde, kuhu 2015. aastal loodi hariduse rahvusvahelistumise agentuur (hariduskoostöökeskuse ja kõrghariduse arenduskeskuse liitumisel), mille laialdaste tegevuste hulka kuulub ka üliõpilaste mobiilsus (vt <http://archimedes.ee/hariduse-rahvusvahelistumise-agentuur/>).

Hariduspoliitika strateegiline juhtimine

Välisüliõpilaste teemal on olulisi samme tehtud juba kümme aastat tagasi. 2007. aastal kinnitati kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia kuni aastani 2015. 2014. aastal kinnitatud Eesti elukestva õppe strateegia 2020 elluviimiseks koostatud kõrgharidusprogrammis on kõrghariduse rahvusvahelistumine samuti olulisel kohal (programmis meede nr 3). Meetme üheks tulemusmõddikuks on Eestis õppivate immatrikuleeritud välisüliõpilaste osakaal, mille sihiks 2020. aastaks seati 10%. Olgu korratud, et selles sihi suunas on jõudsalt liigutud ning mõnes valdkonnas (sotsiaalia, äri ja põllumajandus) ja õppeastmel (doktorantuuris ja magistrantuuris) on siht tänaseks juba saavutatud.

Akadeemiliste kraadide ja diplomite hindamine ja tunnustamine

On loodud Eesti ENIC/NARIC keskus,¹² mille põhitegevus ongi välisriigi kõrgharidust tõendavate ja kõrgharidusele juurdepääsu võimaldavate kvalifikatsioonide hindamine, vastavuse määramine ja tunnustamiseks ettepanekute tegemine. Näiteks 2016. aastal esitati agentuurile hindamiseks ja vastavuse määramiseks üle 2300 kesk- ja kõrgharidust tõendavat dokumenti kokku 107 välisriigist. Lisaks annab keskus infot Eesti haridussüsteemi kohta – 2016. aastal vastati kokku üle 1200 kirjalikule eri välisriikidest saadud päringule (Eesti ENIC/NARIC 2016).

Rahastamine ja toetuskeemid

Eesti osaleb rahvusvahelistes ja Euroopa Liidu üliõpilaste mobiilsust toetavates programmides, sh Erasmus+, Nordplus. Lisaks on meil mitu riiklikult algatatud programmi erinevatele sihtgruppidele. Otsesemalt välisüliõpilastele on suunatud järgmised programmid:

- **Riiklik välisriikide üliõpilaste, teadlaste ja õppejõudude stipendiumide programm**, mis pakub stipendiume nii bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppeks kui ka osalemiseks suvekoolides. 2016. aastal laekus selle stipendiumiprogrammi raames 383 taotlust (sh suvekoolid), kõige enam Ukrainast (49), Venemaalt (38) ja Türgist (22). Stipendium määrati 31 taotlejale, neist 17 õppimiseks, 9 suvekoolis osalemiseks ja 5 väliseadlasele (Archimedes 2016).
- **Eesti ja välisriikide vahelised koostööprogrammid**. Neist üks tuntumaid on Eesti ja Ameerika Ühendriikide vaheline Fulbrighti akadeemiline vahetusprogramm, mille raames laekus 2016. aastal väljakuulutatud konkurssidel taotlusi oodatust vähem. 2016. aastal läks selle programmi raames välja 3 üliõpilast ja 2 õppejõudu (Archimedes 2016). Ka 2015. aastal ei olnud osalemise arvukam – Eestis läks vahetusüliõpilasena välja 2 üliõpilast ja 4 õppejõudu ning vastu tuli kaks üliõpilast ning 3 lühiajalist USA eksperti (Archimedes 2015b).
- **Dora Pluss** on Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise programm, mille eesmärk on muuta Eesti õppimise ja teadustöö tegemise kohana tuntumaks ja atraktiivsemaks ning kõrgkoolide pakutav haridus rahvusvaheliselt

¹² Akadeemilise tunnustamise agentuur Eesti ENIC/NARIC keskus on SA Archimedes struktuuriüksus ning kuulub Euroopa Nõukogu, UNESCO ja Euroopa Komisjoni koostöövõrkudesse ENIC ja NARIC (lähemalt vt <http://archimedes.ee/enic/>).

konkurentsivõimelisemaks. 2016/2017. õppeaastal alustati programmi välismagistrantide ja -doktorantide õpingute toetamisele suunatud alategevuse elluviimist. Selle tegevuse raames on seatud eesmärgiks, et aastaks 2023 oleks välisüliõpilaste osakaal magistri- ja doktoriõppes 7% ja toetust saanud kokku 3000 isikut (HTM Dora Pluss, 2015). 2016/2017 sügissemestril anti toetust 104 välismagistrandile ja 9 välisdoktorandile (Archimedes 2016). Lisaks näeb Dora Pluss ette välisüliõpilastele suunatud suve- ja talvekoolide korraldamist Eesti kõrgkoolide juures (aastaks 2023 kokku 15) ning turundusürituste läbiviimist Eestis õppimise ja töötamise tutvustamiseks välismaal. Turundustegevusi viiakse ellu koosöös Eesti Teadusagentuuri (ETAG) algatusega *Research in Estonia* (HTM Dora Pluss 2015). Viimane on omakorda osa ETAGi koordineeritavast **Mobilitas Pluss** programmist. Selle otsesemaks sihtgrupiks on küll teadlased (välisteadlased, sh järel doktorid, ja ka Eesti teadlased, kes soovivad teha õppe- ja teadusvisiite välismaale), kuid nii õppetöösse panustamisse kui ka turundustegevuste kaudu toetab Mobilitas Pluss kindlasti oluliselt ka Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumist (HTM Mobilitas Pluss 2017).

- Lisaks on välisüliõpilastel võimalik taotleda stipendiume, mida Eestis kas riiklikult (nt nutika spetsialiseerumise erialastipendiumid, uurali põlisrahvaste keele ja kultuuri säilimise ja arengu toetamiseks antavad hõimurahvaste programmi stipendiumid) või erinevate institutsioonide (ülikoolid, ettevõtted, eraisikud jne) poolt või vahendusel pakutakse.

Eesti kõrghariduse turundustegevus

Välja on töötatud Eesti kõrghariduse rahvusvahelise tutvustamise strateegia aastateks 2015–2020.

Toimib e-keskkond *Study in Estonia* (www.studyinestonia.ee), mille koostööpartnerid on Eesti suuremad kõrgkoolid. Veebilehel pakutakse mitmekülgset informatsiooni ning erinevaid inglise-, vene- ja hiinakeelseid Eestis õppimise võimalusi ja õppekavu tutvustavaid materjale. Lisaks tegutsetakse aktiivselt sotsiaalmeedias, toodetakse erinevaid turundusmaterjale ja meeneid. 2016. aastal korraldas SA Archimedes Eesti kõrghariduse tutvustamiseks 17 info-, koolitus- ja promoüritust, osaleti haridusmessidel ja välisüritustel. Suuremad sündmused korraldati koostöös Gruusia partneritega (Archimedes 2016).

Õppekavade arendamine

- **Rahvusvaheliste ühisõppekavadega** oli 2016/2017. õppeaastal seotud viis Eesti kõrgkooli. Arvestades Eesti välisüliõpilaste üldist jagunemist võiks see arv olla suurem. Samas tuleb arvestada, et ühisõppekavade loomine on ressursimahukas ning nõuab läbimõeldud planeerimist ja eri osalistega arvestamist.
- **Inglisekeelsete õppekavade** areng Eesti kõrgkoolides on olnud tempokas. Ka rahvusvaheline kõrghariduse rahvusvahelistumisega tegelev Akadeemilise Koostöö Assotsiatsioon (ACA) on esile tõstnud Baltimaade, sh Eesti kiiret arengut ingliskeelsete õppekavade pakkumisel. Reastades Euroopa riike kolmest faktorist lähtuvalt (inglisekeelseid kursusi pakkuvate kõrgkoolide arv, ingliskeelsete kursuste arv ja tudengite arv neil kursustel), on Eesti Euroopas 11. kohal (Wächter ja Maiworm 2014: 46–47). Ka Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuuri (EKKA) läbiviidud õppekavagruppide kvaliteedi hindamisel on rahvusvahelistumise heade näidetena esile tõstetud neid õppekavu ja õppekavagruppe, milles õppetööd viiakse läbi inglise keeles. Näiteks Tartu Ülikooli tehnika, tootmise ja tehnoloogia õppekavagrupi hindamisaruandes on välja toodud nii suurepärasest rahvusvahelist koostöövõrgustikku, rahvusvahelist üliõpilaskonda kui ka praktilist teadustööd ja häid omandatud oskusi (EKKA TÜ TT 2015: 1–2). Sarnaselt on kiidetud Tartu Ülikooli Euroopa Liidu – Venemaa uuringute magistriõppekava, mis oli pälvinud välisstudengite tähelepanu (EKKA TÜ SOTS 2016: 6). Ka EHISE andmed kinnitavad, et viimasel viiel aastal on sellel õppekaval välisüliõpilaste osakaal püsinud 40% lähedal. Tallinna Tehnikaülikoolis on aga EKKA aruannetes positiivsetena esile tõstetud välisüliõpilaste osakaalu tehnika, tootmise ja tehnoloogia õppekavadel (EKKA TTÜ TTT 2016).

- Omaette rahvusvahelise õppe vorm on laialdast osalemist võimaldavad rahvusvahelised veebikursused – nn **MOOC-id** (*Massive Open Online Course*) – millel osalemine on maailmas viimasel viiel-kuuel aasal plahvatuslikult kasvanud. Eestis alustati esimeste MOOC-idega 2014/2015. õppeaastal, mil Tartu Ülikoolis avati esimesed kursused. 2016. aastal viidi Tartu Ülikoolis läbi 10 MOOC-i 8001 õppijaga 128 riigist, 2017. aasta kevadeks oli Tartu Ülikoolis juba 20 vaba juurdepääsuga MOOC-i¹³, neist 12 inglise keeles (Piir 2017). Täna pakutakse MOOC-e veel teisteski Eesti kõrgkoolides (nt Tallinna Tehnikaülikoolis kuus kursust¹⁴) ning nõustuda võib TÜ rektori Volli Kalmuga, kes on Eesti kõrgkoolide pakutavaid MOOC-e nimetanud Eesti kõrghariduse tõhusateks ekspordiarartikliteks (Kalm 2017).

Välisüliõpilaste informeerimine ja pakutavad tugiteenused

Eespool viidatud riiklikult koordineeritud turundus- ja teavitustegevuste kõrval on välisüliõpilaste kohanemise toetamisel ja igapäevasel abistamisel keskne roll kõrgkoolidel. Ülikoolid teevadki ise tublit tööd välisüliõpilastele info jagamiseks ning pakuvad erinevaid teenuseid, võimalusi ja abi õpingute ja üldise elu-oluga kohanemisel. Õppimise ja elu-oluga seotud infot jagatakse oma kodulehtedel, korraldatakse ülikooli ja Eesti üliõpilaseltsi sisseelamist hõlbustavaid lühikursusi (näiteks *Orientation Days* Tallinna Tehnikaülikoolis ja Tallinna Ülikoolis või *Orientation Course* Tartu Ülikoolis¹⁵). Tallinna Tehnikaülikool pakub just välisüliõpilastele suunatud tasuta inglise keele ettevalmistuskursust¹⁶ (700 ak tundi), mille üks olulisi eesmärke on tuua TTÜ ingliskeelsetele õppekavadele õppima võimalikult mitmekülgse rahvusvahelise taustaga üliõpilasi. Olulist tööd teevad ülikoolide välisüliõpilastega tegelevad osakonnad ja töötajad, aga ka kaastudengid, kes nii tuutoritena kui erinevate tugigruppide kaudu aitavad välisüliõpilastel praktilisi probleeme lahendada. Näites Tartu Ülikool on oma 2016. aasta tulemusaruandes värske algatusena esile tõstnud välistudengitest koosnevat nn tudengisaadikute tugigruppi *Student Ambassadors* (<http://isa.ut.ee/>) (Tartu Ülikool 2017, lk 18). Siiski on välisüliõpilastele Eesti kõrgharidussüsteemi ja oludega kohanemisel mitmekülgse toe pakkumine tähtis valdkond, kuhu tuleb jätkuvalt ja rohkem panustada, kuna sageli ei vasta pakutav välisüliõpilaste ootustele (Ernst & Young 2017; EÜL 2017).

Lisaks kõrgharidusprogrammidele pööratakse välisüliõpilaste teemale tähelepanu ka teistes HTM programmides. Näiteks toetatakse tööturu ja õppe tihedama seostamise programmi kaudu kõrgkoolide praktikasüsteemi arendamist. Rahvusvahelise kõrghariduse toetamine on oluline ka teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programmi seisukohalt. Suurem välisüliõpilaste arv ja osakaal aitab kaasa mitme TAI strateegia alaeesmärgi täitmisele – nt Eesti nähtavus ja aktiivsus rahvusvahelises TAI koostöös (HTM 2014; HTM TAI, 2016).

¹³ MOOC'id Tartu Ülikoolis: <https://www.ut.ee/en/current-students/moocs>

¹⁴ MOOC'id Tallinna Tehnikaülikoolis: <http://tutopenuniversity.eliademy.com/>

¹⁵ Nädal aega semestri alguses – lühitutvustuse koos vajalikku infot koondavate materjalidega leiab ülikoolide kodulehtedelt: <http://www.tlu.ee/en/studies/Incoming-Exchange-Studies/Once-You-Have-Arrived/Orientation-for-international-students> ja <http://www.ut.ee/en/welcome/orientation-course-international-students>

¹⁶ <https://www.ttu.ee/?id=42097>

Soovitused ja ettepanekud edaspidiseks

Kõrghariduse rahvusvahelistumine on oluline, kuna aitab kaasa Eesti kõrghariduse ja teaduse kvaliteedi hoidmisele ja tõusule ning panustab ühiskonda ka laiemalt. Üks selgemaid ja paremini mõõdetavaid rahvusvahelistumise avaldumisvorme on välisüliõpilaste suurenev arv ja osakaal Eesti kõrghariduses. Riiklikult ja kõrgkoolide poolt on juba palju ära tehtud, aga järgnevalt on esitatud mõned soovitused, mida tasuks veel edaspidi silmas pidada.

Soovitused riigile

- **Eestis õppivate välisüliõpilaste osakaalu indikaator**, mille järgi kõrgharidusprogrammis seati sihiks, et aastaks 2020 oleks välisüliõpilaste osakaal kõigest Eestis üliõpilastest 10%, on mõnel juhul (nt doktori- ja magistriõppes ning põllumajanduse, ärinduse ja sotsiaalia valdkonnas) juba ületatud. Paiguti ollakse seatud sihist aga veel väga kaugel (nt hariduse ja teeninduse valdkonnas või bakalaureuseastmes, kus välistudengite vähesest osalusest suurem mure on pigem kohalike nooremate õppurite arvu vähenemine). Ka on välisüliõpilaste arv mõnes valdkonnas ja õppeastmes nii väike, et osakaalude mõõtmine ja võrdlemine ei ole alati väga mõistlik. Senised arengud osutavad, et võib-olla oleks edaspidi üldise keskmise osakaalu asemel hoopis mõistlikum **seada mõnes Eestile prioriteetsemas ja suurema rahvusvahelise tähtsusega valdkonnas (nt LTT erialad) ambitsioonikamad sihid ja teistes loobuda kindla osakaalu saavutamise eesmärgist**. Seejuures võiks lähtuda Eesti kõrghariduse ja teaduse prioriteetsematest arengusuundadest ja rahvusvahelise koostöö traditsioonidest, aga kindlasti ka Eesti tuleviku tööturu ja majanduse vajadustest (nt tuginedes OSKA töögruppide soovitustele).

Välistudengite **värbamisel** tuleks samuti aluseks võtta prioriteetsed suunad ning teavitustöös ja turundusstrateegiates lähtuda eeskätt Eesti vajadustest ja võimalustest, aga ka rahvusvahelistest trendidest (nt analüüsida soovitatavatest sihtriikidest potentsiaalselt saabuvate üliõpilaste profiile). Et tuua Eestisse sisuliselt motiveeritud ning heade oskuste ja teadmistega tulevasi teadlasi ja/või kõrgharidusega tippspetsialiste, tuleb pöörata väga suurt tähelepanu kõrghariduse ja teaduse rahvusvahelisele mainele ja sisulisele väljapaistvusele välisurgudel. Seda on rõhutatud ka SA Archimedes koostatud Eesti kõrghariduse rahvusvahelise tutvustamise strateegias (Archimedes 2015a: 9).

- Välisüliõpilastel peab Eestisse tulles olema **võimalus sujuvalt ja tõrgeteta haridussüsteemiga kohaneda**. Vajaliku info koondamiseks ja edastamiseks on olemas välisüliõpilastele suunatud veebileht *Study in Estonia*. Eestisse saabuvate inimeste üldisemaks abistamiseks loodud riikliku **kohanemisprogrammi** (www.settleinestonia.ee) raames pakutakse eraldi välisüliõpilastele suunatud lühikoolitusi. Rohkem tuge eriti sotsiaalmajanduslike ja eluoluliste küsimustel lahendamisel vajavad väljastpoolt EL-i riike tulnud tudengid. Näiteks on üheks valukohaks see, et neile ei laiene ravikindlustus. Probleemi lahendamiseks on saavutatud kokkulepe viie kindlustusettevõttega, kes on valmis õppimise ajaks pakkuma tervisekindlustust ka väljastpoolt Euroopa Liitu pärit üliõpilastele.¹⁷ Rohkem tasukski panustada erinevatesse koostöövormidesse, kuivõrd ravikindlustuse puudumise kõrval on välisüliõpilased esile toonud ka üldiseid korralduslikke muresid tervisteenuste saamisel. EÜL on teinud ettepaneku, et ülikoolid võiks teha koostööd kas Terviseameti või perearstikeskustega, tagamaks välistudengitele võimaluse end perearstide nimistusse registreerida (EÜL 2017). See ja sarnased paindlikumat lähenemist ja kiiremat sekkumist võimaldavad lahendused koostöös riigi, kõrgkoolide ning eri institutsioonide ja asutustega on järgimist väärt eeskju ka mitmete teiste sotsiaalmajanduslike probleemide lahendamisel.
- **Ingliseelse õppetöö kvaliteedi arendamine**
Ingliseelsete õppekavade arvu ja osakaalu kiire kasv on olnud muljetavaldav. Oluline on, et õppekavade ja neil õppivate üliõpilaste arvu kõrval ei jääks varju õppe sisulise kvaliteedi arendamine. Välisüliõpilaste vastakast

¹⁷ Ülevaade ettevõtetest ja teemast täpsemalt: <http://www.studyinestonia.ee/healthcare>

tagasisidest õppekavade kvaliteedile võib järeldada, et tase ei ole alati ühtlane ja ootustele vastav. On neid, kes on Eestis pakutava õppe kvaliteediga igati rahul, ent Eesti Üliõpilaskonna Liidu läbiviidud välisüliõpilaste lühiuuringus ilmnes, et esineb rahulolematust õppejõudude inglise keele oskuse tasemega, ning soovitati kehtestada õppekeele valdamise nõuded ingliskeelsetel õppekavadel nii õppijatele kui ka õppe läbiviijatele (EÜL 2017). Teisalt tuleb ingliskeelsete õppekavade arendamisel tähelepanu pöörata ka sellele, et unarusse ei jääks eestikeelse kõrghariduse pakkumine – nt on Eesti keeleseisundi uuringu aruandes välja toodud, et 2016. aasta seisuga on Eestis üheksa õppekavarühma, milles on ainult ingliskeelsed õppekavad (Lukk jt 2017). Ingliskeelne õpe on rahvusvahelistumist silmas pidades paratamatu ja arendamist vajav suund, ent see vajaks selgemat koordineerimist – nt optimaalse ingliskeelse õppe mahu määramist ja teiselt poolt kvaliteedi ühtlustamist.

- **Eesti keele õpe.** Välisüliõpilastele on võimaldatud eesti keele õpet. Siiski ei pruugi see alati vastata välisüliõpilaste vajadustele ja ootustele (Ernst & Young 2017). Näiteks on EÜL avaldanud arvamust, et välisüliõpilastele peab senisest suuremas mahus võimaldama tasuta eesti keele õpet (EÜL 2017). Ka Eesti keeleseisundi uuringus nenditakse, et eesti keele õppe tase ja maht erineb ülikooliti ja valdkonniti (Lukk jt 2017). Kuigi eestikeelse kõrghariduse andmine ja eesti keele õppe korraldamine on ülikoolide töö, vajab see ka kesksemat riiklikku koordineerimist ning siin peaks jätkama tihedat koostööd nii eesti keele ja kõrghariduse riiklikul suunamisel kui ka praktilisel korraldamisel ja elluviimisel koostöös kõrgkoolidega.

Soovitused kõrgkoolidele

Ka soovitused kõrgkoolidele käsitlevad olulises osas keelega seotud väljakutseid.

- **Ingliskeelse info leviku parandamine.** Välisüliõpilaste suurimad probleemid on seotud keelega. Ka 2016. aastal välisüliõpilaste seas läbi viidud kvalitatiivsetes uuringutes ilmnes rahulolematust ingliskeelse info kättesaadavuse ja sisukusega. Välisüliõpilased leidsid, et nad ei saa ingliskeelset infot piisavalt ei õppetöö ja -korralduse, stipendiumide ega ka mitte erinevate ürituste kohta (EÜL 2017; Ernst & Young 2017). Ingliskeelset infot ei ole sageli piisavalt kõrgkoolide kodulehtedel, ülikoolide saadetud üldised infokirjad on sageli ainult eestikeelsed. Olukorda, kus välisüliõpilaste jaoks oluline info võib minna kaduma, tuleb vältida.
- **Õppekavade arendamine.** Eesti kõrgkoolid pakuvad järjest rohkem **võõrkeelseid** ja **rahvusvahelisi** ühisõppekavu. Nende arendamine aitab kindlasti kaasa välisüliõpilaste suuremale osalusele, ülikoolide seisukohalt annab see lisaks võimaluse nõuda üliõpilastelt oma õppekulude hüvitamist. Õppekavade arvu kiire kasvu ja majanduslike huvide juures on aga väga oluline hoida õppe taset ja kvaliteeti, mis mitmete välisüliõpilaste endi hinnangul, aga ka EKKA hindamisaruannete kohaselt ei ole alati piisav.
- Üheks rahvusvahelise õppe suunaks on **MOOC-id**. Kuna huvi nende vastu on suur ning osalemine kasvab, tasuks kõrgkoolidel jätkuvalt panustada nende pakkumisse. Alustades on võimalik toetuda Tartu Ülikooli kogemustele (Piir 2017) ja läbida TÜ pakutav MOOC-ide e-kursus (<https://sisu.ut.ee/moocs/avaleht>).
- **Õppetöö suurem sidumine praktikaga.** Uuringutest on ilmnenud, et Eestis pakutavat kõrgharidust peetakse paljudel juhtudel liiga vähe praktikaga seotuks. Viimase kõrgkoolide vilistlasuuringu andmetel oli välisüliõpilaste rahulolu keskmisest oluliselt madalam – kui keskmiselt oli neid, kes pakutavate praktikavõimaluste pigem või üldse rahul polnud, 38%, siis välisüliõpilastest oli neid koguni 55% (Ernst & Young 2017). Arvestades ootust, et välisüliõpilased panustaksid nii õpingute ajal kui ka pärast lõpetamist rohkem Eesti tööturule, tuleks avardada ja parandada nende praktikavõimalusi õpingute ajal. Seniste programmide ja tegevuste arendamisel tuleks seega välisüliõpilastele pakutavatele võimalustele pöörata eritähelepanu.
- **Tugisüsteemide arendamine.** Üldiselt pakuvad Eesti kõrgkoolid mitmekesiseid nõustamis- ja tugiteenuseid, kuid nende maht ja tase ei ole päris ühtlased ega vasta alati välisüliõpilaste ootustele. Viimased kvalitatiivsed uuringud ongi näidanud, et kui õppetöö sisu ja kvaliteediga on välisüliõpilased üldjuhul rahul, siis tugisüsteemide kohta seda öelda ei saa. Välisüliõpilased soovivad teha esile, et nii õppenõustamine kui ka üldist kohanemist toetavate teenuste korraldus ja kvaliteet ei vastanud paljudel juhtudel ootustele (Ernst & Young

HTMi aasta-analüüs 2017. Eesti hariduse viis tugevust. Välisüliõpilased Eesti kõrghariduses 2017; EÜL 2017). Oluline on ka, et kõrgkoolid tagaksid välisüliõpilastele kvaliteetse psühholoogilise nõustamise, kuna kahetsusväärset on mitmed välisüliõpilased kogenud diskrimineerimist (EÜL 2017).

Kokkuvõte

Rahvusvahelistumine on tänapäeval kõrghariduses ja teaduses paratamatult toimuv protsess, mis võib tuua mitmekülgset kasu paljudele osalistele. Välisüliõpilaste osalus Eesti kõrghariduses aitab tõsta meie kõrghariduse kvaliteeti ja rahvusvahelist positsiooni ning rikastab õpikeskkonda. Lisaks on tänu välisüliõpilastele võimalik kompenseerida nii jätkuvat eesti üliõpilaskonna vähenemist kui ka kvalifitseeritud töötajate puudujääki Eesti tööturul. 2007. aastal kinnitatud Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegias nenditi aga, et ei ajalooline kogemus, geograafiline asend ega ka väikese kõnelejakonnaga õppekeele kasutamine ei aita kaasa Eesti saamisele välistudengite masse ligitõmbavaks õppekohaks.

Ometi on välisüliõpilaskonna arvukust ja osakaalu Eesti kõrghariduses võimalik märgatavalt tõsta, nagu on näidanud ka senine areng. 2016/2017. õppeaasta alguseks õppis Eestis pea neli tuhat välisüliõpilast – enam kui neli korda rohkem kui kümne aasta eest ning pea 2000 võrra rohkem kui seati sihiks Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegias. Üliõpilaskonnast moodustasid välisüliõpilased 2016/2017. õppeaastal 8,2%, mis näitab, et liigutakse tempokalt kõrgharidusprogrammis seatud sihi poole (eesmärk aastaks 2020 – 10%). Magistrantide ja doktorantide puhul on välisüliõpilaste osakaal juba praegu sihi ületanud: 2016/2017. õppeaastal oli magistriantidel välisüliõpilaste osakaal 13,5% ja doktorantuuris 14,2%.

Õpingud lõpetanud välisüliõpilaste osakaal kõigist lõpetanutest on samuti kiires tempos kasvanud ning jõudnud 2015/2016. õppeaastal samale tasemele kogu üliõpilaskonna sama näitajaga – lõpetanud välisüliõpilasi oli kõigist lõpetajatest 6,9%, välisüliõpilaste osakaal üliõpilastest aga 6,8%. Katkestamisnäitajad on välisüliõpilaste puhul keskmisest tunduvalt madalamad: novembrist 2015 kuni novembrini 2016 katkestas õpingud 9,9% välisüliõpilastest (keskmine – 16,1%). Samas on murettekitav ka see kümnendik välisüliõpilasi, kes aasta jooksul oma õpingud katkestasid.

Välisüliõpilastele loovad õppetööks head tingimused rahvusvahelised ühisõppekavad ja võörkeelsed õppekavad. Viimaste seas on eriti ingliskeelsete õppekavade arv viimastel aastatel kasvanud väga kiiresti, nii et 2016/2017. aasta kevadeks oli kõigist õppekavadest inglise keeles juba üle 14% ning magistritasemel küündis ingliskeelsete õppekavade osakaal üle neljandiku. Välisüliõpilasi õpib aga ka mitmekeelsetel (doktoriõppekavad inglise ja eesti keeles) ning ligi 5% 2016/2017. õppeaastal ka eestikeelsetel õppekavadel. Õppekavade teema puudutab mõneti ka õpingute rahastamist (võörkeelsetel õppekavadel õppimise eest on võimalik küsida tasu). Ootuspäraselt õpib neil õppekohtadel, kus kõrgkoolil on õigus nõuda õppekulude hüvitamist, ligi kaks kolmandikku välisüliõpilastest, samas kui kõigi üliõpilaste puhul keskmiselt on see näitaja ca viiendik.

Erinevalt üliõpilaskonnast üldiselt, valitseb välisüliõpilaskonnas meeste ülekaal (2016/2017. õa 43% naisi). Välisüliõpilaskonna vanuseline jaotus peegeldab nende jaotust õppeastmeti – kuna suhteliselt rohkem on II ja III astme üliõpilasi, on suhteliselt rohkem ka nendele õppeastmetele iseloomuliku vanusegrupi (25–29) esindajaid (2016/2017. õa oli sellest vanusegrupist 30% välisüliõpilastest ning kõigist üliõpilastest kokku 22%). Nõ täiskasvanud õppijaid (30-aastased ja vanemad) on välisüliõpilaskonnas vähem kui üliõpilaste seas kokku (viimastel aastatel 7% välisüliõpilastest; üliõpilaskonnas keskmiselt on see näitaja 2 korda kõrgem).

Päritolult on Eestis traditsiooniliselt kõige rohkem olnud Soomest tulnud välisüliõpilasi. Teisalt kui veel viis aastat tagasi oli Soomest ligi pool Eesti välisüliõpilaskonnast, siis 2016/2017. õppeaastal oli neid 35%. Kasvanud on välisüliõpilaste teiste päritoluriikide arv ja geograafiline ulatus. Kui stabiilselt teisel kohal on Venemaalt pärit välisüliõpilased (2016/2017 7% välisüliõpilastest), siis viimastel aastatel on välistudengite päritolumaadena jõuliselt esile tõusnud Ukraina ja Nigeeria. Need riigid vastavad ka Eesti jaoks prioriteetsetele suundadele. Samas võiks rohkem üliõpilasi olla Aasiast, nt Hiinast ja Indiast, kust on üleilmselt tulnud ja lähiaastatel tulemas järjest enam üliõpilasi.

Välisüliõpilased on kõige sagedamini asunud õppima äranduse, halduse ja õiguse erialasid (näiteks 2016/2017 õppis selles valdkonnas 39,3% välistudengitest). Võrrelduna üliõpilaste üldarvuga ületab välisüliõpilaste osakaal

10% kolmes valdkonnas: põllumajandus, äridus ja sotsiaalia. Ka IKT valdkonnas jõudis välistudengite osakaal 2016/2017. õppeaastal 9,1 protsendini. IKT erialadel on välisüliõpilaste osakaal eriti kõrge doktorantuuris – ligi kolmandik.

Pärast õpingute lõpetamist Eestis jääb osa välisüliõpilastest siia tööle (nt 2014. aastal lõpetanutest u viiendik) või edasi õppima (2015/2016 lõpetanutest jätkas 7% aasta jooksul õpinguid Eest kõrgkoolides).

Välisüliõpilaste toomiseks Eesti kõrgkoolidesse on teinud jõupingutusi nii riik kui ka kõrgkoolid. Välja on töötatud kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia ning loodud kõrghariduse rahvusvahelistumise agentuur. Oluline on töö õppekavaarenduse alal – loodud on ühisõppekavu välisülikoolidega ja palju ingliskeelseid õppekavu. Üheks massiliselt levivaks suunaks õppe rahvusvahelisemaks muutmisel on suurte e-kursuste (nn MOOC-id) loomine.

Välisüliõpilaste Eestisse toomiseks tehakse pidevalt turunduskampaaniaid. Välja on valitud sihtriigid ja käivitatud mitmekülgset infot pakkuv portaal *Study in Estonia*. Juba Eestisse tulnud välisüliõpilastele on aga suunatud mitmed stipendiumprogrammid (riiklik välisriikide üliõpilaste, teadlaste ja õppejõudude stipendiumide programm, Dora Pluss). Ülikoolid tegelevad tugiteenuste pakkumise ja infojagamisega (nt *Student Ambassadors* Tartu Ülikoolis), kuid ometi on just tugiteenused ja mitmekülgse info jagamine aspektid, millega välisüliõpilased pole täiesti rahule jäänud. Oluline valdkond, mille arendamist tuleks jätkata, on ka praktikakohtade pakkumine ja õppetöö tihedam sidumine praktikaga laiemalt.

Kokkuvõtvalt võib korrata juba 2011. aastal kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia vahehindamise aruandes esitatud järeldust, et hoolimata keerukatest eeldustest on „suudetud Eestis astuda märkimisväärseid samme Eesti kõrghariduse rahvusvaheliseks muutmiseks“ (Tamtik jt 2011: 54).

Kasutatud kirjandus

- Archimedes (2015a). Eesti kõrghariduse rahvusvahelise tutvustamise strateegia 2015–2020. Allikas: <https://www.hm.ee/sites/default/files/korghariduse-rahvusvahelise-tutvustamise-strateegia.pdf>
- Archimedes (2015b). Majandusaasta aruanne. http://archimedes.ee/wp-content/uploads/2015/12/Majandusaasta_aruanne_2015.pdf
- Archimedes (2016). Majandusaasta aruanne. http://archimedes.ee/wp-content/uploads/2015/12/Majandusaasta_aruanne_2016.pdf
- Brandenburg, U., Berghoff, S., Taboadela, O. (2014). The ERASMUS Impact Study. Effects of mobility on the skills and employability of students and the internationalisation of higher education institutions. http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/study/2014/erasmus-impact_en.pdf.
- De Wit, H., Hunter, F., Howard, L., Egron-Polak, E. (2015). Internationalisation of Higher Education. *European Parliament, Directorate-general for internal policies Policy Department B: Structural and Cohesion Policies. Culture and Education*. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/540370/IPOL_STU\(2015\)540370_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/540370/IPOL_STU(2015)540370_EN.pdf)
- EC (2016). Education and Training Monitor 2016. https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2016_en.pdf
- EC Education and Training (2017). Mobility and Cross-Border Cooperation. http://ec.europa.eu/education/policy/higher-education/mobility-cbc_en
- Eesti ENIC/NARIC (2016). Akadeemilise tunnustamise agentuur (Eesti ENIC/NARIC keskus). Tegevuse aruanne 2016. http://adm.archimedes.ee/enic/wp-includes/ms-files.php?file=2017/01/Aastaruanne_2016.pdf
- EHIS. Eesti Hariduse Infosüsteem. <http://www.ehis.ee/>
- EK (2013). Euroopa kõrgharidus maailmas. Komisjoni teatis Euroopa parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013DC0499&from=EN>
- EKKA TTÜ TTT (2016). EKKA kõrghariduse hindamisnõukogu hindamisotsus Tallinna Tehnikaülikooli tehnika, tootmise ja tehnoloogia õppekavagrupi kohta. http://ekka.archimedes.ee/wp-content/uploads/TUT_Engineering_I_II_otsus.pdf
- EKKA TÜ SOTS (2016). EKKA kõrghariduse hindamisnõukogu TÜ sotsiaalteaduste õppekavagrupi I ja II õppeastme kvaliteedihindamise otsus. http://ekka.archimedes.ee/wp-content/uploads/UT_sotsteadused_OKH_otsus.pdf
- EKKA TÜ TT (2015). EKKA hindamisnõukogu Tartu Ülikool tehnika, tootmise ja tehnoloogia õppekavagrupi I ja II astme kvaliteedihindamise otsus. <http://ekka.archimedes.ee/wp-content/uploads/Hindamisotsus-TU-tehnika.pdf>
- Ernst & Young (2017). Eesti kõrghariduse vilistlasuuring Vilistlane 2015. Käsikiri (avaldatakse HTMi kodulehel uuringute ja statistika rubriigis 2017 sügisel).
- Eurostat (2016). Learning mobility statistics. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Learning_mobility_statistics

- EÜL (2017). Rahvusvaheliste tudengite olukord Eestis 2016. Fookusgrupi intervjuude lühiraport. <https://www.yumpu.com/xx/document/view/57978832/rahvusvaheliste-tudengite-olukord-eestis-2016-luhiraport>
- Flisi, S., Costa, P. D. ja Soto-Calvo, E. (2015). Learning Mobility Technical Report. European Commission. JRC Technical Reports. https://crell.jrc.ec.europa.eu/sites/default/files/Learning%20Mobility%20Technical%20Report_Pubsub_PDF.pdf
- HaridusSilm. <http://www.haridussilm.ee/>
- Hénard, F., Diamond, L. ja Roseveare, D. (2012). Approaches to Internationalisation and Their Implications for Strategic Management and Institutional Practice. A Guide for Higher Education Institutions. <https://www.oecd.org/edu/imhe/Approaches%20to%20internationalisation%20-%20final%20-%20web.pdf>
- HTM (2007). Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia aastateks 2006–2015. https://www.hm.ee/sites/default/files/k6rghariduse_rahvusvahelistumise_strateegia.pdf
- HTM Mobilitas Pluss (2017). „Teaduse rahvusvahelistumise, mobiilsuse ja järelkasvu toetamine „Mobilitas Pluss“ toetuse andmise tingimused. http://www.etag.ee/wp-content/uploads/2017/01/Mobilitas-Pluss-Lisa1_2017.pdf
- HTM Dora Pluss (2015). „Kõrghariduse rahvusvahelistumise, mobiilsuse ja järelkasvu toetamine „Dora Pluss“ toetuse andmise tingimused. https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/oigusaktide_lisad/lisa_1_4.pdf
- HTM EÕS (2014). Eesti Elukestva Õppe Strateegia 2020. https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia_2020.pdf
- HTM kõrgharidusprogramm (2017). Kõrgharidusprogramm 2017–2020. https://www.hm.ee/sites/default/files/8_korgharidusprogrammi_2017-2020_eelnou_2.pdf
- HTM TAI (2016). Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programm 2017–2020. https://www.hm.ee/sites/default/files/11_tai_strateegia_programmi_2017-2020_eelnou_0.pdf
- Kaelep, T., Maiste, K. ja Treier, K. (2013). Erasmuse üliõpilaste kogemused ja hinnangud oma mobiilsusperioodile 2007/2008–2010/2011 programmis osalenud Eesti üliõpilaste näitel. http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/40994/Erasmuse_yliõpilaste_kogemused_ja_hinnangud_oma_mobiilsusperioodile.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kalm, V. (2017). Kõrghariduse eksportist. Ettekanne ICC Ekspordikonverentsil 2017. http://icc-estonia.ee/wp-content/uploads/2017/02/2-Volli_Kalm_TY.pdf
- Knight, J. (2008). Higher Education in Turmoil. The Changing World of Internationalization. Rotterdam/Taipei: Sense Publishers. <https://www.sensepublishers.com/media/475-higher-education-in-turmoil.pdf>
- Kõrgharidusstandard (2008). RT I 2008, 57, 322. <https://www.riigiteataja.ee/akt/123082016006?leiaKehtiv>
- Käkonen, J., Terk, E., Chaturvedi, S., Dean, K., Tikerpuu, M., Aav, M. ja Mae, T. (2011). Välispoliitilised strateegiad Aasia suunal: teiste riikide kogemus ja soovitusi Eestile. https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2014/11/2011_Aasia_uuringu_l-ppraport.pdf
- Lambing, M., Krusell, S. ja Aarna, O. (2016). Eesti tööturg täna ja homme. Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA. http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2017/02/Eesti_tooturg.pdf

- Levent, F. (2016). The economic impacts of international student mobility in the globalization process. *Journal of Human Sciences.*, 13(3), 3853–3870. <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/>
- Lukk, M., Koreinik, K., Kaldur, K., Vihman, V.-A., Villenthal, A., Kivistik, K., Jaigma, M. ja Pertšjonok, A. (2017). Eesti keeleseisund. Aruanne. Tartu Ülikooli RAKE, Balti Uuringute Instituut. https://www.hm.ee/sites/default/files/aruanne_2017.pdf
- Mets, U. ja Leoma, R. (2016). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia. Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA. <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/04/IKT-Raport-loplik.pdf>
- OECD EAG (2016). Education at a Glance 2016. <http://www.oecd.org/edu/education-at-a-glance-19991487.htm>
- OECD STI (2016). OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2016. Policy Profile. Internationalisation of universities and public research. http://dx.doi.org/10.1787/sti_in_outlook-2016-en
- Orr, D. ja Haaristo, H.-S. (2013). Seismic – Student and staff mobility in times of crisis. Tallinn. <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2013-Student-and-staff-mobility-in-times-of-crisis.pdf>
- Petzold, K. (2017). Studying Abroad as a Sorting Criterion in the Recruitment Process. *Journal of Studies in International Education*. <http://dx.doi.org/10.1177%2F1028315317697543>
- Piir, M. (2017). Mõned mõtted MOOCidest. <http://etu.ut.ee/2017/moocid-vaba-juurdepaasuga-e-kursused/>
- Pärna, O. (2016). Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA. Töö ja oskused 2025. <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/04/Tulevikutrendid-1.pdf>
- Raasuke, E. (2016). Majandusarengu töögrupi raport. https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/failid/majandusarengu_raport.pdf
- Riigikontroll (2015). Ülevaade riigi rändepoliitika valikutest. <http://www.riigikontroll.ee/DesktopModules/DigiDetail/FileDownloader.aspx?FileId=13340&AuditId=2354>
- Tamtik, M., Kirss, L., Beerkens, M. ja Kaarna, R. (2011). Kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia vahehindamine. <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2011-Korghariduse-rahvusvahelistumine.pdf>
- Tartu Ülikool (2017). Tegevusaruanne 2016. http://www.ut.ee/sites/default/files/www_ut/ulikoolist/tegevusaruanne_2016.pdf
- Vickers, P. ja Bekhradnia, B. (2007). The Economic Costs and Benefits of International Students. Higher Education Policy Institute. <https://pdfs.semanticscholar.org/1f98/c3e013f9c02cde2e7013c3e689faed6be641.pdf>
- Wächter, B. ja Kemp, N. (2010). Kõrgkool 2018. Rahvusvahelistumise trendid ja praktika maailmas. http://www.arengufond.ee/upload/Editor/Publikatsioonid/korghariduse_rahvusvahelistumine_2018.pdf
- Wächter, B. ja Maiworm, F. (2014). English-Taught Programmes in European Higher Education. The State of Play in 2014. ACA Papers on International Cooperation in Education. http://www.aca-secretariat.be/fileadmin/aca_docs/images/members/ACA-2015_English-Taught_01.pdf

Lisa 1. Tekstis ja joonistel kasutatud lühendid

Kõrghariduse haridusastmed:

RAKK – rakenduskõrgharidusõpe

BAK – bakalaureuseõpe

INT – bakalaureuse- ja magistriõppe integreeritud õppekava

MAG – magistriõpe

DOK – doktoriõpe

Õppevaldkonnad

lühend joonistel ja tabelites	lühend tekstis	õppevaldkonna täielik nimetus
HAR	haridus	haridus
HUM	humanitaaria	humanitaaria ja kunstid
IKT	IKT	informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogiad
LOOD	loodusteadused	loodusteadused, matemaatika ja statistika
PÕL	põllumajandus	põllumajandus, metsandus, kalandus ja veterinaaria
SOTS	sotsiaalia	sotsiaalteadused, ajakirjandus ja teave
TEEN	teenindus	teenindus
TEHN	tehnika	tehnika, tootmine ja ehitus
TERV	tervis	tervis ja heaolu